

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ.

SUMAR:

- Dr. VICTOR MACAVEIU** Spre un Kulturkampf?
P. I. GÂRLEANU Calvarul Franciscan
IOAN CRIȘAN Individualitatea Preacuratei
DUMITRU NEDA Mai încăp laolaltă credința și știința?
Dr. I. COLTOR Istoria unui Suflet.
ARITON M. POPA Adorarea sf. Euharistii.
Dr. NICOLAE BRÎNZEU ~~Minoritățile religioase~~ Minoritățile religioase în Transilvania.

INSEMĂNĂRI: Criza Socialismului. — Situația cooperativelor în Ardeal și Banat.

MISCELLANEA: Un poet al filosofiei religioase. — Organizațiunile profesionale trebuie să stea departe de politică. — Țara aurului și a comorilor.

ÎN LOC DE CRONICĂ: Drepturile studiului religiei în licee și noua reformată a învățământului.

BLAJ.

Tipografia Seminarului teologic.

Cultura Creștină

revistă lunară.

ABONAMENTUL:

Pe un an 160 lei.

Pe șase luni 80 lei.

Pentru America . . . 3 dolari

Redacția și Administrația

B L A J.

Director și redactor responsabil: Dr. Ioan Coltor.

Colaboratori: Ioan Agârbiceanu, Dr. Ioan Bălan, Dr. Victor Bîrlea, Dr. George Bob, Ioan Boroș, Dr. Nicolae Brînzeu, Dr. Alexandru Ciplea, Ioan Crișan, Dr. Elie Dăianu, Dr. Ioan Ferent, Ovidiu Hulea, Dr. Anton Gabor, Dr. Ioan Georgescu, Alexandru Lupeanu, Dr. Nicolae Lupu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Tit Malaiu, Dr. Dumitru Manu, Dr. Ioan Marianescu, Dr. Gheorghe Miculaș, Dumitru Neda, Episcop Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Zenovie Pâclișanu, Dr. Grigorie Pop, Dr. Augustin Popa, Septimiu Popa, Dr. Iacob Radu, Ștefan Roșianu, Dr. Ioan Sâmpăleanu, Dr. Coriolan Suciu, Dr. Augustin Tatar, Dr. Aloisiu Tăutu.

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
B. L. A. J.

Abonamentul:
Pe an 160 lei.
Pe șase luni. 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR.

Spre un Kulturkampf?

Anumite manifestări, sub raportul religios-confesional, din viața publică a României sunt — cel puțin — suspecte, potrivite să deștepte legitime îngrijorări.

Ne ocupăm de ele, în cadrul acestor pagini din revista noastră, încreștându-le numai, și semnalându-le ca obiect de atentă meditație pentru cetitorii noștri.

Ne gândim, în primul rând, la proiectul D-lui *Ministru al Instrucției Publice*, de a reduce, în cadrul învățământului secundar, orele de religioane și de cateheză, socotind de prisos, să dovedim, că acest proiect dă o lovitură caracterului creștin al țării și sentimentelor marelui majorității din populația ei.

Guvernul anterior „statificase” școlile primare și pe urma acestei statificări am ajuns să vedem situații, pe cari un om de bine le comunica unei gazete liberale dela Brașov („*Carpații*” din 13 Aprilie 1923), plângându-se de halul creșterii religioase din școlile statului, care într-o comună ortodoxă numește dascăli uniți, într-una mixtă (Sași și Români!) o unguroaică, și iarăși într-un sat ortodox român numește învățător un — Sas! — Vă închipuiți educația religioasă ce vor primi-o elevii acelor școli!

Proiectul actualului *Ministru al Instrucției* prezintă o nouă primejdie, de astădată primejdia este pentru *generația de intelectuali*, ce se va ridica mâine ori poimâne, având să conducă, poate mulți din ei, destinele țării și să fie îndrumătorii neamului nostru spre idealurile lui.

Am văzut critici la adresa acestei concepții a D-lui *Ministru*, publicate de oameni, despre cari nu se poate afirma că ar fi „clericali”, și am văzut grup de țărani — *delegați de*

satul întreg — cerând dela deputatul lor, ca să combată cu toată puterea acest proiect, care reduce și mai mult învățământul religios în școlile Statului. Și am remarcat, cu bucurie, că și *biserica ortodoxă* a pregătit un memoriu, lucrat de unul dintre episcopii membri ai Stântului Sinod, destinat să ajungă în mâinile D-lui Ministru al Instrucției, înainte de ce proiectul ar deveni lege obligatoare.

În acelaș timp, la Ministerul Cultelor o *inspirație dintr'un ceas rău* (ori o — *diabolică machinațiune*?) a răscolit iarăși întreagă problema cultelor. Cetitorii cunosc, de sigur, Deciziunea ministerială a D-lui Vasile Goldiș, care pune în vedere refuzul întregirii retribuțiilor preoțești, din partea Statului, pretutindenea unde se va constata un număr de credincioși mai mic de 200 familii, la sate, și 400, la orașe. Excepții poate face Ministrul, „în cazuri bine motivate!“

Ne întrebăm, dacă d. Goldiș, ca „ardelean“, nu știe, că tocmai în Ardeal, în cele mai multe județe, *abia vor fi* 10—30% din numărul tuturor comunelor cari să aibă populație mai mare de 200 familii, mai adese și acelea împărțite pe 2—3—4 confesiuni?

Aplicând cu strictete — fără de „escepții binemotivate“, deciziunea d-lui Goldiș, vom avea d. p. în județul Făgărașului preoți cu întregire de retribuții — ortodoxi și uniți — cel mult în 30 de comune, fiindcă *abia în 30 de comune* se găsesc câte 200 familii aparținând uneia și aceleiași confesiuni.

Ce va fi *cu celelalte* 55 comune din acel județ? Nici un preot — nici ortodox, nici unit, nici reformat ori luteran — nu va mai primi întregirea de la Stat, fiindcă nici unul nu are cifra de 200 familii credincioase.

Dar decizia ministerială prevede: ... „escepții în *cazuri binemotivate*“. Cunoaștem și până acum, atâtea escepții „binemotivate“. Și vom avea, sperăm, curând *un dosar întreg*.

Atunci, se va grăi mai pe larg despre ele.

Dr. VICTOR MACAVEIU.

Calvarul Franciscan.

Alvernia! Cine n'a auzit de acest munte? Cine nu s'a suit pe dânsul, măcar cu dorul, spre a se îmbăta de misticismul dătător de viață ce l-a lăsat pe dânsul Sf. Francisc de Assisi prin primirea rănilor Răstignitului în trupul său?

În anul acesta centenar, mai ales, Alvernia a trezit un adevărat entuziasm în inimile credincioșilor și comitetul internațional pentru serbările franciscane, spre a îndestula pietatea pelerinilor, orânduise pe luna Septembrie un program religios, extraordinar de bogat ce se desfășură zi cu zi cu solemnitatea ce numai pe acest munte se poate vedea.

Noi cei de departe, voind a lua parte suflește la aceste serbări trăite de alții vom încerca a împărtăși cetitorilor acestei reviste, minunea de care se leagă faima acestui *calvar franciscan*.

Alvernia este un munte pădurat din Toscana (Italia) și fusese dăruit Sf. Francisc de contele Orlando în anul 1213¹⁾.

Găsindu-l după dorințele sale, omul lui Dumnezeu a trimis frați acolo și au zidit o bisericuță. Acesta a fost pe urmă locul de reculegere unde se retrăgea cu mare râvnă adesea pentru a-și împăpăta puterile în evanghelizarea norodului.

Să urmărim pe Sf. Francisc în singurătatea acestui munte numai în retragerea din 1224. În luna lui August Patriarhul Săracilor se sui pe munte pentru a se pregăti cu post, după cum obicinuia în toți anii, la sărbătoarea Marelui Arhanghel Mihail, învingătorul îngerilor răsvrățiți în ceruri²⁾.

Presimția oare Părintele Sfânt că pe acel munte îl aștepta *Omul durerilor*³⁾, ca să-i scrie cu foc în trupul slăbit legea iubirii? S'a gândit vreodată că depe acest munte

¹⁾ Actul de danie s'a făcut în scris de fiul contelui Orlando la 9 Iulie 1274 și se păstrează în arhiva primăriei orașelului Borgo S. Sepolcro.

²⁾ Fr. Leon. Opusc. S. P. Francisci 199.

³⁾ Isaia 55. 5.

se va coborî ca un meteor înfocat spre a topi gheața inimelor cu serafica-i văpaie? Umilința îi stăvilea desigur astfel de sentimente. Retrăgerea sa pe Alvernia avea o singură țintă: cunoașterea voinței lui Dumnezeu¹⁾ deaceia toată îndeletnicirea sa era postul și rugăciunea, prin care făptura se ridică mai ușoară la Făcătorul său.

Sf. Evanghelie cercetată de dânsul se deschise de trei ori tot la Patima Domnului, obiectul favorit contemplațiilor sale, de unde s'a convins de cele ce dispunea Domnul despre dânsul și bucuros a întonat un cântec de bucurie²⁾. Suferința prin urmare îi era partea restului vieții și iarăș i-se aprinse în suflet dorul muceniciei. Da, bucură-te și cântă, slugă credincioasă a crucii, tu vei fi mucenic ca nimenea altul, calăul tău va fi Dragostea însăși!

Timpu trecea și victima era tot mai pregătită.

Meditarea Patimii lui Isus era focarul de toate zilele, în care își oțelia voința și își încălzia inima. Ziua Înălțării sfintei cruci cu slăvirea suferințelor Domnului a desăvârșit opera aceasta de ascensiune sufletească în Francisc și el a putut să zică cu tot dreptul: „*Eu port în trupul meu rănilile Domnului Isus*“³⁾.

Să contemplăm cu evlavie scena sublimă. Francisc stă îngenunchiat înaintea chiliuței sale. Cu fața spre răsărit, cu brațele întinse, se roagă. Cu dânsul par'că se roagă și crângul din juru-i, ce, tămâiat de zefirul, ușor deabia își mișcă frunzele ude de rouă. E încă noapte. Departe, o dungă de jaratec se arată. Aurora își întinde purpura regească pe orizontul încă cernit.

Dar în sufletul solitarului e lumină mare. Soarele dragostei îl dogorește, îl transfigurează, și lacrimile îi curg și-roaie fierbinți pe obrazii supți. Precum se desprind melodiile dintr'o harpă, tot așa de pe buzele acestui om se rup dulci și fermecătoare cuvintele de rugăciune: „*Doamne Isuse Hristoase mai înainte de a muri îți cer două haruri.*“

Întâiu, să simt, cât e cu puțință, în trup și în suflet acum în viață, acea durere ce ai îndurat-o tu, Dulce Doamne, în ceasul amarei tale patimi. Al doilea să simt,

¹⁾ Celano I. p. 76.

²⁾ Celano I. p. 79. Sf. Bonav. 387.

³⁾ Gal. 6. 17.

cât e cu putință, în inima mea, acea iubire fără margini, de care tu Fiul lui Dumnezeu ai fost cuprins și ai suferit de bunăvoie atâtea chinuri pentru noi păcătoșii¹⁾. Suspine adânci îi umflă pieptul; din depărtare se aude sfios, nemângâiat un geamăt de turturică întristată. — Rugăciunea a fost primită.

Iată că din înălțimea cerului un serafim de o frumusețe dumnezească cu șase aripi strălucitoare ca de foc se lasă spre dânsul. Două aripi se ridicau deasupra capului, cu două sbura, iar celelalte două îi acopereau trupul. Francisc recunoaște în el pe Hristos cel răstignit. Il privește plin de mirare și inima i-se rupe de durere și de bucurie. E fericit că Isus cată la dânsul cu atâta dulceață, dar sufletul i-se înduioșează că-l vede pe cruce. Trist și vesel se ridică în picioare²⁾ se frământă să priceapă ceva din misterul înfrățirii durerii cu Serafimul nemuritor. Și atâta doar înțelege că și el trebuie să poarte în trup rănile chinurilor crucii, iar în inimă ardoarea serafimului³⁾. Aude cuvinte misterioase și ca pierdut într-o viață nouă ce n'o mai gustase, rămâne iarăș singur și parcă nu se mai recunoaște.

Minune! Mânile și picioarele îi sunt străpunse de niște cuie negre formate din nervi, cu capul rotund în palmă, iar pe partea cealaltă cu vârful întors ca de loviturile unui ciocan. Coasta și-o simte deschisă ca de o sulită, sângele curge proaspăt din toate⁴⁾. De azi înainte numele ce i-se cuvine *Sărăcuțului* este: *Serafimul*, iar Ordinele, ce le-a înființat se vor chema *serafice*.

Iată-l pe Francisc așadar stigmatizat; cel dintâiu stigmatizat: *Principele stigmatizaților*. Privilegiul rănilor îl vor mai avea deacum și alții, dar nici unul nu va purta cuiele în răni. Vor avea stigmatetele la anumite timpuri și pentru scurtă durată, Francisc însă le va purta cu dureri nespuse doi ani de zile neconținut până la moarte.

¹⁾ Floricelele Sf. Francisc consid. 3.

²⁾ Celano I. p. 76. Sf. Bonav. p. 388.

³⁾ Sf. Bonav. d. 388.

⁴⁾ Celano I, n. 94—98. Tres. Soc. c. XVII. Cel. II. 135. Sf. Bonav. c. XIII. p. 388 etc. În basilica Sf. Francisc din Assisi, Părinții franciscani Conventuali mai păstrează și astăzi sandalele de păsă făcute de sfânta Clara pentru ca Sf. Francisc să nu simtă atâta durere la picioare, când umbla; deasemenea țin într'un relicviar frumos bucata de piele ce o ținea Sf. pe rana din coastă precum și haina albă adusă de nobila romana Iacoba de Septizonium. Toate au urme de sânge de ale sfântului.

Rănilor minunate n'au putut să rămână ascunse, cu toate că Francisc în umilința lui căuta să le tănuiască. Cei dintâi cari le-au văzut au fost tovarășii de pe Alvernia și pe urmă ceilalți frați cu cari stătea împreună¹⁾. În procesul de canonizare ni se dă numele multor persoane cari mărturisesc, că au văzut și în vieață și după moartea sfântului aceste semne minunate²⁾. Adevărul istoric al stigmatelor e dovedit apoi de martori al căror nume nu poate fi pus la îndoială. Fratele Ilie, vicarul Sf. Francisc le descrie în scrisoarea circulară ce o dă pentru a vesti Ordinului întreg moartea lui³⁾. Fratele Toma de Celano, cel dintâiu istoric al sfântului, în toate trei operele scrise despre dânsul vorbește pe larg despre această minune⁴⁾. Fr. Leon, duhovnicul său, în trei locuri, scrie despre rănilor sfinte⁵⁾. Sf. Bonaventura în sfârșit, care a strâns în Legenda sa ceea ce ziseseră aceștia mai înainte⁶⁾. Aceste dovezi și altele au silit chiar pe Renan să scrie: „Această minune nu numai că e cea mai mare minune a Bisericii în evul mediu, dar are și aceasta de însemnat că e dovedită de martori absolut contemporani⁷⁾).

Nu e mirare deci, dacă însuș Papa Gregoriu IX s'a făcut apostolul acestui adevăr și în două bulle apără minunea împotriva limbilor clevetitoare și dojenește chiar pe episcopul din Olmütz și pe călugărul domenican Everard cari n'o credeau; iar în alta afirmă sus și tare adevărul Stigmatelor⁸⁾. Alți Papi apoi, ca luminători ai creștinătății, au crezut bine nu numai a vorbi în scrisorile lor ca de o favoare arătată Sfântului, ci, ridică mințile credincioșilor la meditarea Patimii lui Hristos ca de un miracol ce văzând reînviat în trupul Sărăcuțului opera iubirii⁹⁾.

Papa Benedict XI a hotărât ca Intipărirea Stigmatelor să se introducă între sărbătorile de peste an cu rit dublă, iar

¹⁾ Celano II. p. 21 et seq.

²⁾ Procesul de Canonizare Mic. Francisc. Vol. XV. p. 131.

³⁾ Scrisoarea Fr. Ilie către Provinciali Vadding. Ann. Min. 1926 - n. 44.

⁴⁾ Celano Vita I, II și Tractatus de Miraculis.

⁵⁾ Vita Trium Sociorum. Binecuvântarea Sf. Francisc. Cronica Fr. Salimbene.

⁶⁾ Sf. Bonav. loc. citat.

⁷⁾ Nouvelles études d'histoire religieuse. Paris 1864, 345.

⁸⁾ Sbaraglia Bulele 211, 213, 214.

⁹⁾ Sbaraglia Vol. II. 86.

Sixt al V-lea a stabilit să se prăznuiască în ziua de 17 Septembrie. Baroniu a înscris-o în ediția Martirologiului roman îngrijită de dânsul¹⁾. În cea mai nouă ediție a Martirologiului, această sărbătoare se anunță la 17 Septembrie, întâiu astfel: „*Pe muntele Alverniei în Etruria, pomenirea întipăririi sacrelor stigmate cu care Sf. Francisc întemeietorul Ordinului Minorilor a fost însemnat printr'un har minunat al lui Dumnezeu la mâni, la picioare și în coastă*“.

Astfel Sărăcuțul, care a fost văzut de Papa Inocențiu III sprijinind Biserica Lateranului ce se dărâma, este unul dintre puținii sfinți privilegiați după Apostoli cari au două sărbători în calendarul Bisericii latine și amândouă își au însemnătatea lor netăgăduită, care lasă în sufletele credincioșilor o dulce nostalgie de altă viață mai bună. La 4 Octombrie gândul lor se îndreaptă spre *Colina Paradisului* din Assisi unde artele, ficele binelui și ale frumosului ca un omagiu de recunoștință au clădit *Taborul Sărăcuțului*, munte de slavă și de apoteoză ce atrage la sine în fiecare an mii și mii de vizitatori din toate părțile pământului. La 17 Septembrie în cântece de pocăință pornesc în cete nenumărate și de aproape și de departe spre Muntele Alverniei, *Calvarul* Sf. Francisc, pentru ca slobozi de toată deșărtăciunea cea lumească să se aprindă de focul serafic și să învețe a iubi crucea și a-și răstigni carnea cu patimele rele și poftetele neorânduite. Aci minunea răstignirii Patriarhului se reînnoiește sufletește în mii de suflete cari apoi se despart cu lacrimi în ochi de muntele mistic ce nu se șterge niciodată de amintirea lor și binecuvântând mila Cerului la plecare mai întipăresc odată buzele tremurătoare pe stânca aspră și murmură cuvintele ce le-a spus Francisc când, ca un alt Moise, se cobora de pe muntele acesta cu legea iubirii întipărită în carnea sa. Cuvinte de rămas bun:

„Adio munte al lui Dumnezeu! Adio munte sfânt.

„Munte mare, munte roditor!

„Munte în care i-a plăcut Domnului să locuiască.

„Adio. Adio munte Alvernia!

„Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul, Dumnezeu Sf. Spirit
să te binecuvinteze.

„Rămâi cu bine“.²⁾

P. I. GÂRLEANU, Fr.

¹⁾ S. Francesco, Vol. IV. 1924, p. 225.

²⁾ P. A. Fosco: Poesie di S. Francesco, p. 26.

Individualitatea Preacuratei.

Preacurata e întruchiparea întâiului gând al lui Dumnezeu după Isus Hristos, „Primogenita“ după măreția mării sale e alcătuirea în stil mare a puterii, a frumuseții, a tot ce trebuie să aibă o Mamă a lui Dumnezeu. Sf. scriptură numai atâta zice: „Din carea s'a născut Isus“, adecă această femeie atât e de măiestoasă, de nepătrunsă, neîntrecută, de grațioasă, încât s'a învrednicit să fie mama lui Dumnezeu, carea primind pe Cuvântul cu suflet plin de dor și de sărbătoare, l-a închis în sinul său, și-a împărțit cu El sângele, l-a nutrit cu laptele său, l-a desmierdat cu fineța, cu gingășia și cu iubirea sa, mulțumindu-L întru toate. L-a așteptat cu atâta drag și nou-sositului Dumnezeu i-a deschis ușa și l-a netezit cu mâinile sale pline de mireme. A primi pe Dumnezeu și a-L purta sub inimă 9 luni, a-L alinta pe brațe și a-L mulcomi cu laptele dulce al sinului său: aceea înseamnă a satisface pe deplin pretensiunilor unui Dumnezeu în ce privește măreția și adâncimea sufletească. Un astfel de suflet ni-se prezintă ca unul care întrece cu superioritatea măreției și demnității sale orice existență, forță vitală, știință, artă, orice lume spirituală. Dar uriașa ei viață spirituală îngrămădităca un munte peste munte țîșnește din tainețele interiorului său adânc și-si manifestă energia în elanuri și-n sentimente trăite conștient.

Măreția aceasta o remarcă a) apropierea de Dumnezeu. Orice suflet e mare și frumos în măsura, în care stă mai aproape de Dumnezeu, simțind și gustând această apropiere. Nimeni nu-i așa aproape de Dumnezeu, ca Preacurata, odată prin legătura de sânge și apoi în urma gândirilor, sentimentelor și a aprofundării lui Dumnezeu, ce izvoresc tocmai din aceea legătură trupească. E mai aproape decât Moisi, decât Ilie, și decât profeții vizionari, și decât sfinții cari au comunicat cu Dumnezeu așa-i de aproape de Acela, ca de însuș Fiul său; aceia au ajuns în contact cu El prin fulgere și tunete, prin fum și ceață, prin simboluri; pe când Preacurata din contră a primit cunoștința manifestațiunilor Lui din îngăimările dulci ale Fiului său, din privirea lui îmbătătoare, din fața lui surizătoare.

b) Măreția i-o remarcă mai departe contactul ei nemai-pomenit cu lumea supranaturală. Amica lui Dumnezeu, ba

mai mult: Mama lui Dumnezeu. Ea e recipientul cel mai sensibil, în care se imprimă voința lui Dumnezeu, sufletul ei spre aceea e făcut; ea primește mai abundant orice influință a Lui. Aici se varsă inimi una într'alta. Ea e întâia mlădiță a viței Aceluia, — întâia mlădiță înflorită a tainicei rădăcini a întrupării; de aceea iubirea lui Dumnezeu și viața Lui în ea își manifestă mai fermecător puterea, *παντα ψυχης πληρη*; e plină de spirit în întregime; de aceea nu ne îndoim o clipă că ea deum papitur . . . îl poate purta pe Dumnezeu.

c) O remarcă mai departe menirea ei fără seamăn. Precum i-a servit Domnului sânge și lapte și precum Isus din ea și-a luat frumusețea, grația și prin ea a devenit „speciosus inter filios hominum”; așa-i împrumută Preacurata și creștinismului farmec, vrajă, parfum. Ea e candela peșterii din Betleem, steaua cea mai frumoasă a nopții sfinte, rugăciunea ei e cea mai dulce „Glorie”; Nazaretul n'ar fi lăcașul lui Isus, dacă acel cămin n'ar fi al mamei sale, înger într'adevăr; Golgota n'ar avea un aspect atât de sguditor, dacă Isus n'ar planta lângă cruce lăcrămioara, pe carea mai întâiu o clătină cu picurii sângelui său, acest trandafir, care se prinde de lemnul crucii, se agită spre înălțimea lui și înflorește în simțemintele ei chinuitoare. — Preacurata mijlocește întâia minune — ea bate întâiul drum al suferinții, ea singură închide în inima sa credința într'un Isus executat și'n opera lui mântuitoare; ea sărută mai întâiu ranele lui Isus cu dorul fericirii de veci și cu resemnare; ea singură ține paza învierii. Ea singură a așteptat pe Cuvântul înainte de aceea cu treizeci și trei de ani în noaptea Buneiveistiri; ea singură l-a primit la Crăciunul Betleemului; ea singură l-a așteptat în zori la înviere; ea numai ea. Una est dilecta, amica, speciosa mea.

Acestui suflet sublim fără păreche, noi îi dăm o cinste adâncă și plină de însuflețire. Înainte stă îngerul Domnului, care salutând pe Preacurata zice: „Marie, bucură-te!” după el urmează sf. Elisabeta, care continuă salutarea: „Binecuvântată ești tu între muieri”, și apoi biserica creștină catolică, luând această cinste ca o sfântă datorință și poruncă dela însaș Preacurata, care cântă în elan: „Că iată de acum mă vor ferici toate nea-nurile”. — Să zicem dar „Născătoare de Dumnezeu”, pătrunși de atari sentimente.

IOAN CRIȘAN.

Mai încap laolaltă credința și știința ?

— Notițe fugare asupra vieții prof. univ. Contardo Ferrini,
† 1902, cu reflexii ce se impun de sine. —

Creștinul desăvârșit.*)

Așa grăit-a Hristos Domnul: „Eu am venit ca (lumea) viață să aibă și mai mult să aibă“¹⁾ și noi știm că toate cuvintele Domnului sunt milă și adevăr. Mărturia alor două milenii vădește maiestos dumnezeiasca bunătate, purtare de grijă și putere a Păstorului celui bun, care dela pășirea sa pe pământul Palestinei și până în vremile noastre de cumplite involburări sociale și morale, artistice și științifice, în tot locul și în tot ceasul, unde-i cunoscut e închinat și preamărit pentru mare milosârdia sa ce tinde ajutor iute și tare în toate nevoile și întristările de cari se învâlurează și turbură sufletele slugilor sale. Cetele cuvioșilor, mulțimea mucenicilor, pe El îl proslăvește; din gura pruncilor și a celor ce sug ca și din tăcuta admirare-adorare a capetelor adânc cugetatoare, a săvârșit și săvârșește în veac neîncetată laudă. Oropsiții sorții la El caută și află alinare, inimile dalbe în preajma lui se simt ferite, fericite; tot ce-i integer vitae scelerisque purus, de pe orice scară a vieții, orice treaptă a societății, instinctiv se dorește spre învățătura Lui²⁾, după îndestulitoare inițiere, o îmbrățișează cu înfocare, stărue pe lângă Autorul ei, — îl iubește și-i slujește. Viața din Biserica lui Hristos, dela urzirea ei și până în clipa actuală, e supraîncărcată de grăitoare pilde în această privință. N'avem decât să reîmprospătăm amintiri din zile de tot apropiate ca s'avem

*) Cf. „Cultura Creștină“ n-rii 4—9.

¹⁾ Ioan 10, 10.

²⁾ „Anima humana naturaliter christiana“ observă Tertulian († după 210) iar Matthew Tindal (1657—1733) ține să probeze într'un volum întreg teza: „Creștinismul tot așa de vechiu ca și creațiunea“.

dovada vie, pipăibilă a pulsării neîntrerupte în acest organism divin, a sucului aceluia vital, de obârșie cerească, numit sfințenie, șuviță tănuită, uneori, altă dată șuvoiu spumegător, și 'ntr'un caz și 'ntr'altul însă izvorând din fântânile harului și hrănindu-și undirea din bogata îndurare a admirabilului întemeietor al Bisericii.

Flacăra acestei vieți suprapământene vom întâmpina-o lucrind în altă și altă strălucire, dar totdeauna cu vâlvătaie, când în neobosite, neînfricate suflete de preoți, monahi ori misionari, când în curate, neprihănite inimi de fecioare înțelepte, ascunse între venerabile ziduri de mănăstire ori puse strajă milostivă la căpătâiul suferinței, trimise ca îngeri binefăcători prin sălaşurile mizeriei, sau alese de ocrotitoare, de îndrumătoare cumiși și cinstite a plâpânelor cf. ms. ne va isbi de undemai puțin am aștepta-o: din salele de învățământ ale vre-unui gimnaziu ca cel din Turin, în persoana adorabilului tânăr Domenico Savio († 1857), adormit în Domnul în brațele lui Don Bosco, în vrăstă de abia 15 anișori, ceace n'a împiedecat, totuși, pe card. Agliardi să mărturisească cumcă în fața vieții acestui îngerăș se pot simți umiliți și cei bătrâni; dintre paturile de durere ale vre-unui spital, ca de ex. a spitalului incurabililor din Neapol, în figura lui Fr. Maione († 1874) ce-și târa pe cârje, dela pat la pat, slujenia, — simpatică prin sfințenie, — a trupului său schilod tot, îndemnându-și tovarășii de suferință să se roage, să se încreadă 'n Dumnezeu și să primească sf. Taine, cum o să facă, tot acolo, nu mult după aceea un alt greu încercat de soarte: A. Avellino († 1900). La tribunalul de pe Martinica, mai apoi la consiliul judiciar din Tours ne va pune 'n uimire cucernicia atât de bogatului, manieratului mirean, judecător celebru, Leo Papin-Dupont († 1866); comoditatea noastră epicureiană vom vedea-o înfruntată și rușinată dela înălțimea unui tron regal în asheza Mariei Christina († 1836) fiica lui Victor Emmanuel I în vreme ce la Roma domni mari și înalți prelați cer sfat în multe îndoeli dela smerita, dar de Dumnezeu tocmai pentru aceea înțe-

¹⁾ Ioan 3, 8.

²⁾ Viața acestei fecioare minunate scrisă de pasionistul P. Germano di S. Stanislao, a ieșit în românește într'o traducere, făcută de păr. Dr. Ioan Marianescu, (Lugoș, 1925), asupra căreia vom reveni în alt număr. (N. R.)

Iepșita Ana Maria Taigi (1837), soșia servitorului Dominic Taigi dela palatul Chigi, femeie respectată pentru sfințenia neîndoielnică a vieții sale chiar și de papi ca Piu VII, Leo XI, Gregoriu XVI. Cu adevărat: Spiritul unde-i este voia suflă¹⁾ și noi ne proșternem în fața acestui Spirit de viață făcător, a cărui capod'opere sunt suflete ca cel al stigmatizatei Gemma Galgani († 1903) al extaticei Veronica Barone († 1878), al neînfrântului mucenic din depărtata Coreea: Petru Niu-Tai (1839) — un băiat de 13 ani, — a portarului Ioan B. Jossa († 1828), ori al profesorului universitar Contardo Ferrini, obiectul de admirare al lumii creștine de azi.¹⁾

1. Revista protestantă, de nuanță liberal-teologică „Christliche Welt“ aducea în numărul său de Crăciun a. 1908, un articol desolant † Fr. Paulsen: Was dünkt euch um Christo, wessen Sohn ist er? (Ce se pare vouă de Hristos, al cui fiu este?) Cuvinte adresate de Mântuitorul fariseilor²⁾ și spre consternarea multora, celebrul leader raționalist al protestantismului modern încheie cu constatarea: „Nu se poate admite nici o minune în istorie, nici o naștere mai pre sus de fire, nici o înviere, nici o revelație, peste tot: nici un fel de invadare a Veșnicului în cursul vremelniceului.“³⁾

Nu-i mirare: samână vânt și vei culege furtună! Rodul răsvrătirii dela Wittenberga a fost și este în chip fatal anarhia. Răstorni o valoare, vei răsturna și alta; pofta vine mâncând.

Părțile Cesareei lui Filip auziseră și ele odinioară, ca 'ntr'un vis fermecat, întrebarea solemnă, pusă discret de Fiul omului ucenicilor săi: *Voi cine ziceți că sunt eu?* și ascultaseră aiurite și răspunsul sărbătoresc, grav și răspicat al fiului lui Iona: Tu ești Hristos, fiul lui Dumnezeu celui viu; — răspuns aflat ca adevărat și lăudat ca fiind descoperit de Tatăl cel din ceriuri.⁴⁾ De-atunci începând oștile stau față 'n față; una a celor ce se închină cu credință tainei, alta,

¹⁾ Cf. Constantin Kempf, S. I : Die Heiligkeit der Kirche im 19 Jahrhundert. Einsiedeln⁹, 1914, pag. 230—277 (mireni sfinți) și 328. Orientează bine în cauză și P. Phil. Seeböck: Die Herrlichkeit der Katholischer Kirche in ihren Heiligen und Seligen des 19. Jahrhunderts. Innsbruck, 1900. (Aduce date, pe bază de acte și documente, privitor la peste 500 persoane).

²⁾ Mat. 22, 42.

³⁾ La Dr. Donat o. c. pag. 310.

⁴⁾ Mat. 16, 15 - 19.

a hulitorilor ei. Și așa va fi deapururi. Prin rost profetic s'a spus doară că Pruncul fecioarei Maria e semnul căruia i-se va zice împotriva¹⁾, iar profețiile nu se pot da de minciună. Dela cărturarii și fariseii vremii lui Isus și până la francmasonii noștri, dela Celsus și Iulian Apostatul și până la Volttaire și Trotzki et Cie, ura Nazarineanului a fost neodihnită în a născoci noi și noi motive de denigrare, mijloace de suprimare, arme de exterminare a personalității și operei Aceluia. Kalthoff, — lăsăm pe cei vechi la o parte, — încearcă să convingă lumea că Hristos nici n'a existat aiurea decât în închipuirea aprinsă a câtorva entuziaști incorogibili. Drews și Smith bat câmpii lui Soare-Răsare și se felicita a fi găsit pe Domnul și Dumnezeu necredinciosului de Toma al Scripturii sub înfățișarea lui Tamuz, Serapis, Marduk, Adonis, Osiris și a altor zeități minorum gentium²⁾.

Prof. P. Jensen din Strassburg dă signalul de bucurie: Evrika! Evrika! Ex Babylonia lux! Hristos=Gilgamesch!³⁾ Notovitsch alarmează și el globul cu Issa al Indiei, dar e prins cu ocaua mică.⁴⁾ Neindestulați cu aceste asalturi neisbutite, alții îl atacă din alte puncte. Loosten (Dr. G. Lomer) își permite necuviința păcătoasă de a trata pe Hristos de bolnav cu duhul; Rasmussen îl înșiră între epileptici, dar lasă la discreția medicilor să-l pună între paranoici Baumann, mai rezervat, îi atribuie o supraexcitare nervoasă, Holtzmann face din El un biet exaltat, bun să se bată cu morile de vânt.⁵⁾

Dar cine va fi în stare să treacă în revistă tot ce s'a scris și s'a comis împotriva Galileanului? Totodată însă cine va fi în stare și să cuprindă măcar numai cu gândul tot ce s'a spus, s'a scris și s'a făptuit din dragoste curată față de acelaș Isus, pe care, cum zice Poetul: „Mulți cu pietre îl alungă și râd de El ca de un smintit, (iar El) zâmbește tuturoră — Atotputernic — și smerit“ (Vlahuță)!? Unul născut

¹⁾ Luca, 2, 34.

²⁾ Cf. Aemilianus Dorsch, S. I: Institutiones theologiae fundamentalis. Oeniponte, 1916, vol. I. pag. 568 - 570.

³⁾ Cf. Christianus Pesch, S. I: Praelectiones dogmaticae⁴. Fribourgii Brigoviae, 1909. Nr. 132.

⁴⁾ Cf. Dr. Zubriczky Aladár: Párhuzamok a kereszténység és más vallások között. Budapest, 1910. pag. 18.

⁵⁾ Cf. Dorsch o. c. pag. 582.

Fiu al Tatălui, vrând-nevrând dușmanii, e centrul istoriei și culmea personalității umane; El singur dintre toți câți s'au născut din femeie, e homo quasi universalis, carele poate servi drept cel mai perfect exemplar de vieață oricărui om imaginabil, exemplar ce poate fi urmat, niciodată ajuns, necum întrecut. Oscar Wilde vede într'insul nu numai pe cel mai mare individualist, dar și pe primul individualist în istorie¹⁾; pentru cavalerii evului mediu El fu idealul cavalerismului, pentru monahi și sihastri: tipul așetismului, pentru filozofi: cunoscătorul adevărului, pentru societățile de binefacere: cel mai mare filantrop; deslegarea istoriei, omul poporului pentru democrați.²⁾

„El este unicul om perfect fără rival.³⁾ Pentru că numai în El aflăm dreptatea fără asprime; bunătatea fără slăbiciune; blândeța fără frică; umilința fără dejosire; modestia fără fățerie; mâhnirea fără mânie; blând și afabil cu cei slabi; teribil pentru josi și tățarnici.“⁴⁾

Să fericiim pe sfinți; tineri și bătrâni, femei și bărbați, apostoli, mărturisitori, mucenici, cuvioși și cuvioase, de viță mare și sărmani, învățați și neînvățați, din vremi apuse și de acum, cari urmând lui Hristos, lumina cea neînserată, partea cea mai bună și-au ales. Să fericiim și pe evlaviosul creștin și vestitul purtător al condeiului Contardo Ferrini, care se alătură cu toată văpaia inimii sale celor ce se închină Crucii

¹⁾ Cf. O. Wilde: De profundis... trad. de M. Beza. (Bibl. p. t. Nr. 938) pag. 49.

²⁾ Pseudo-democrații vienezi au înregistrat o nostimă neuitată la dosarul „apostoliei“ lor cu calcul din combinațiile căruia, firește, nu se uitase nici aportul lui Hristos când era vorba să facă propagandă într'o lume de „goimi“ creștini. După perorațiile „șefilor“ se ridică în sala arhiepiscopului și primarul de pe atunci al Vienei, Dr. Lueger, marele prieten al românilor, parentat după vrednicie de dl N. Iorga (Cf. Oameni cari au fost. Vălenii-de Munte, 1911. Vol. I. pag. 413-414) și căpătând îngăduință să vorbească, se îndreaptă spre matadorii socialiști: »Numai un cuvânt Domnilor! Spuserăți adineaori că Hristos e cel mai mare și cel mai convins socialist. Foarte bine. Declar din parte-mi: Pe dată ce voi vedea un singur arhistrateg socialist punându-și capul, din curată dragoste pentru adevărul doctrinei sale și a nevoiașilor societății cedez și eu, trec și eu imediat în tabăra D-Voastră. Nu e nevoie să se mai spună, că „cinstita adunătură“ s'a risipit plouată rău.

³⁾ Nietzsche era de altă „convingere“ — în balamuc.

⁴⁾ Cf. Dr. Vasile Suciu: Teologia dogmatică fundamentală. Blaj, 1907. Vol. I. pag. 215.

Domnului și sfântă învierea lui o laudă și o preamăresc, păstrând doar' pentru potrivnici în fundul acelei inimi simți-toare nestânsă nefățărîtă milă.¹⁾

Pentru el, ca și pentru orice suflet creștin serios, Hristos nu-i numai un nume mareț, un „mort ilustru“, ci, fiind Dumnezeu mai presus de toate, ca pentru Apostolul Neamurilor, e o realitate vie²⁾: o inimă caldă și iubitoare, un ochiu treaz, veșnic veghetor asupra noastră, un prieten, un frate, un părinte nedeslipit de noi în casă, la catedră, la biserică, pe stradă, pe câmp, prin munți de-am fi culcați ori sculați, la studiu ori la serviciu divin, de vom mânca, vom bea ori altceva de vom lucra. Ne-au rămas pagini splendide privitor la părerea sa asupra intimității sfinte dintre sufletul credincios și Hristos Domnul, o lature de covârșitoare însemnătate în viața spirituală. „Da, iubite prietino (Ferrini scrie lui Mapelli), Acela, căruia noi i-am deschis sufletele noastre, e ales între mii; El este cel mai frumos între fiii oamenilor, e ca o fruct miraculos de dulce între nenumărate pădurețe; El este Bunătatea, Gîngășia, iubirea, Bucuria, Blîndeța, Curățenia întrupată; El e cauza a tot binele; El cinstea, El viața; El ne iubește cu nețărmurită iubire și numără cu veselie fiecare bătaie a inimii noastre. Și când ne agrăiește ca pe-o mireasă adorată: „Sora mea, mireasa mea, fiul meu fără prihană“, — vai! n'auzi tu atunci cum ne cheamă, cum ne strigă: Glasul tău a pătruns la urechea mea și mi-e atât de dragă vorba ta? Da, să nu ne îndărâtnicim, ci să sburăm în brațele Lui: El ne sărută cu sărutul gurii sale. Să-i mulțumim, să-L proslăvim și să l-ne aducem jertfă întru miros cu bună mireasmă.“

Nu-i mișcătoare o mărturisire ca aceasta, — zăbranic sclipitor de dor curat, sub care bănuim că se sbate, în dulce înfiorare, o inimă ce tremură în toate fibrele-i delicate la adierea unei lumini și călduri dintr'alte sfere?

Credința neclătită în prezența reală a Mântuitorului sub sf. specii de câte-ori nu-l silia, peste zi, să s'abată prin biserici la câte-o scurtă dar edificatoare vizită a preasfântului Sacrament. Victor Mapelli povestește emoționat, cum invitat de Ferrini, au intrat odată amândoi într'o biserică și cum

¹⁾ Ferrini compătimea mult pe Renan și se ruga pentru el cum se ruga și pentru alți necredincioși.

²⁾ Evrei 7, 25.

acolo, fața prietenului îngenunchiat spre închinare și-a căpătat îndată o expresie cu totul alta ca pân'aci; ceeace, de-altfel, cu atari prilejuri, lui i-se întâmpla des. Salutat de sora sa ce tocmai avea să călătorească din oraș — Contardo era confundat în adorație în biserica alipită colegiului Leo XIII din Milano, — el nu răspunde. Acasă întreabă de ea că unde-i? În biserică nici n'o văzuse măcar.

Trebuia văzut apoi trecând pe lângă vre-o biserică pentru ca din salutul său plin de o reverință ce ne poartă cu gândul la Leo Papin-Dupont¹⁾ să-și facă cineva idee de tăria unei convingeri religioase ce se manifesta atât de vădit până și 'ntr'un gest așa de neînsemnat la aparență. În ochii credinței însă are importanță tot ce stă în legătură cu urzitorul și plinitorul ei dumnezeesc: acesta-i tâlcul conduitei sfinților în multe mărunțișuri de-ale manierelor.

Asupra persoanei lui Hristos schișase un studiu istoric-filozofic. Dar nu l-a terminat. Multele ocupații în alte direcții și moartea l au împiedecat să-și realizeze acest plan, spre enorma pagubă a literaturii creștine. A îmbiat el cu isprăvirea acestei lucrări pe unul dintre prietenii săi, dar acela nu s'a încumetat să clădească pe temeliile puse de Ferrini. Prea se simțea slab pentru a duce la deplinire opera începută de-un uriaș... Nici locurile sfinte, atinse de picioarele Mântuitorului, n'a avut fericirea să le vadă, deși cu dor a dorit acest lucru. O nemiloasă boală de inimă i-a zădărnicit frumosul plan făcut, cu Olivj, pe la 1900. Ierusalimul de sus avea să primească, întru bucuria Domnului, această slugă bună și credincioasă mai înainte de ce s'ar fi plecat în pulbera celui de jos să sărute țărna și lespezile stropite de sângele Mielului.²⁾

DUMITRU NEDA.

¹⁾ Cf. C. Kempf, S. I. o. c. pag. 243.

²⁾ Continuarea în numărul viitor. (N. R.)

Istoria unui Suflet *).

Îmi trecură astfel șase zile, contemplând minunile mai de seamă ale Romei; într'a șaptea, văzui pe cea mai mare dintre toate pe LEO XIII. Doriam și'n același timp îmi eră teamă, să-mi descoper înaintea lui vocațiunea; însă după ce nu primisem niciun răspuns dela Monseniorul, permisiunea Sfântului Părinte îmi deveniă singura scândură de mântuire; spre a obține permisiunea aceasta, trebuia să o cer, să *îndrăznesc să vorbesc Papei* înaintea mai multor cardinali, arhiepiscopi și episcopi! Cugetul acesta numai, și mă făcea să mă cutremur.

Am intrat în Vatican în capela Suveranului Pontifice la 10 Noembrie, Dumineca dimineața. La orele opt am asistat la Liturghia celebrată de el. În decursul sfântului Sacrificiu, prin evlavie sa de foc, vrednică de vicarul lui Isus Hristos, ne dovedi pe deplin, că el eră într'adevăr sfântul nostru Părinte.

Evangelia din ziua aceasta conținea cuvintele acestea răpitoare: „*Nu te teme, turmă mică, căci a plăcut Tatălui meu să-ți dea ție împărăția.*“ ¹⁾ Inima mea se abandonă atunci într'o încredere nemărginită. Nu; nu mă temeam, ci speram că împărăția Carmelului o să-mi aparțină încurând. Nu mă cugetam atunci la aceste alte cuvinte ale lui Isus: „*Eu vă gătesc împărăția mea, cum mi-a gătit-o mie Tatăl.*“ ²⁾ Adecă: Eu vă rezerv cruce și încercări, ca în felul acesta să vă faceți vrednici de-a câștiga împărăția mea. „*A fost de lipsă ca Hristos să sufere, înainte de a intra întru slava sa.*“ ³⁾ „*Dacă veți vrea să stați de-a dreapta și de-a stânga lui, să beți pâharul, pe care l-a beut el însuși.*“ ⁴⁾

După Liturghia de mulțumită, ce urmă după aceea a Sanctității Sale, începă audiența.

Leo XIII. ședeă într'un fotoliu înalt și eră îmbrăcat cu un simplu talar alb și cu o pelerină episcopescă de aceeași culoare. Lângă el stăteau prelați și alți demnitari bisericești. Conform ceremonialului, fiecar peregrin, la rândul său, îngenunchiă, sărută întâi piciorul, apoi mâna augustului Pontifice și îi primia

*) Din Autobiografia Sfintei Teresa de Pruncul Isus, acum sub tipar.

¹⁾ Luca, XII, 22.

²⁾ Id. XIII, 29.

³⁾ Ibid., XXIV, 26.

⁴⁾ Mat., XX, 22.

binecuvântarea; apoi doi, din garda nobilă, atingându-l cu mâna, îi indicau prin aceasta să se ridice, ca să treacă într'o altă sală și să facă loc următorului.

Nimeni nu spunea niciun cuvânt, însă eu eram hotărîtă să vorbesc, când dintr'odată abatele Révérony, care stătea la dreapta Sanctității Sale, ne făcù atenți, cu o voce destul de înaltă, că *interziceă absolut să se vorbească Sfântului Părinte*. Mă întoarsei atunci spre Celina, întrebând-o cu privirea; în piept înima îmi bătea să se sfarme... „*Vorbește*“ îmi zise ea.

O clipă după aceea eram la picioarele Papei. După ce îi sărutasem pantoflul, îmi prezentă mână. Atunci, înălțându-mi spre el ochii plini cu lacrimi, îl rugai în terminii aceștia:

„Prea Sfinte Părinte, am să vă cer o grație mare!“

Imediat, plecându-și capul până la mine, fața aproape îi atingeă fața mea; s'ar fi zis că ochii săi negri și adânci voiau să-mi străbată până în fundul sufletului.

„Prea Sfinte Părinte, repetai eu, în onoarea Jubileului Vostru, *dați-mi voe să intru în Carmel cu cincisprezece ani!*“

Di vicar general de Bayeux, uimit și nemulțumit, reluă îndată:

„Prea Sfinte Părinte, este o copilă, care dorește viața din Carmel; superiorii examinează chestiunea chiar acum.“

„*Ei bine, copila mea, îmi zice Sanctitatea Sa, fă ce vor decide superiorii.*“

Impreunându-mi atunci mânilor, și sprijinindu-le pe genunchii lui, încercai o ultimă sforțare:

„O, Preasfinte Părinte, dacă Voi veți zice *da*, toată lumea are să fie de acord!“

El mă privi fix și pronunță cuvintele următoare, apăsând pe fiecare silabă și într'un ton pătrunzător:

„Haide... haidem... Dumniata vei intră la carmelitane, dacă bunul Dumnezeu va voi.“

Eră să continuu să vorbesc, însă doi gardiști nobili mă învitară să mă ridic. Văzând că aceasta nu eră de ajuns, mă prinseră de braț iar Di Révérony îi ajută să mă ridice, pentru că eu rămăsesem încă așa cu mânilor împreunate, sprijinindu-mă pe genunchii Papei. În momentul în care mă ridicau astfel, bunul Sfânt Părinte își așeză ușor mâna pe buzele mele, și apoi, înălțând-o, ca să mă binecuvinteze, mă urmă lung timp cu privirea. Tata se îndureră mult, văzându-mă ieșind dela audiență toată în lacrimi. După ce el trecuse înainte, nu știă nimic despre demersul meu. Cu el Di Vicar general fusese foarte

amabil, prezentându-l lui Leo XIII, ca pe tatăl alor două Carmelitane. Supremul Pontifice în semn de bunăvoință particulară îi așezase mâna pe venerabilul cap, cașicum l-ar fi marcat cu un sigil misterios în numele lui Hristos însuși.

Acum că el e în cer, acest tată *a patru Carmelitane*, nu e mai mult mâna reprezentantului lui Isus ce i-se așează pe frunte, profetîndu-i martirajul, este mâna Mirelui Fecioarelor, a Împăratului cerului; iar mâna aceasta divină nu se va retrage niciodată depe fruntea pe care a glorificat-o.

Încercarea eră mare pentru mine; însă, după ce din parte-mi făcusem absolut totul ce atârână de mine, ca să răspund chemării lui Dumnezeu, trebuie să mărturisesc, că deși plângeam, totuș simțiam în adâncul inimii o pace adâncă. Însă pacea aceasta rezidă în adâncime, iar amărăciunea îmi umpliea sufletul până în vârf... iar Isus tăcea... părea absent, nimic nu-mi revelă prezența lui.

Nici în ziua aceasta, *soarele nu cuteză să strălucească* și frumosul cer albastru al Italiei, încărcat cu nori întunecați nu încetă să plângă împreună cu mine. Așă totul se sfârșise! Călătoria nu mai aveă niciun farmec înaintea ochilor mei, nefiindu-i ajuns scopul. Totuși cuvintele din urmă ale Sfântului Părinte ar fi trebuit să mă mângăie, ca o adevărată profeție. De fapt, cu toate piedecile, *s'a împlinit ceea ce a voit bunul Dumnezeu*: el n'a îngăduit făpturilor să facă ce voiau ele, ci numai voința sa.

De câțva timp mă oferisem Pruncului Isus să-i fiu ca o mică jucărie. Ii spuseseam să nu se servească de mine ca de o jucărie de preț, pe cari copiii se mulțumesc să o privească, fără să îndrăznească s'o atingă, ci ca de o minge mică, fără nici o valoare, pe care puteă să o arunce la pământ, să o lovească și cu piciorul, să o împingă, să o lase într'un colț, ori doar' să o strângă la inimă, după cum îi va plăcea lui. Cu un cuvânt, voiam să *desfățez pe micul Isus, abandonându-mă capriciilor sale de copil*.

El îmi ascultă rugăciunea! În Roma Isus își *străpunse* mica jucărie... *fără îndoială voia să știe, ce se află într'însa*... și apoi, mulțumit de ce descoperise, lăsă mingea să-i cadă și adormi. Ce făcû el în decursul somnului său dulce și ce se făcû de mingea părăsită? — Isus visă, că încă se joacă, că o luă, că o lăsă din nou, rând pe rând; c'o aruncă departe să se rostogolească și în sfârșit, că o strângeă la inimă, fără să-i dea voie vreodată să i-se depărteze de tot din mâna sa mică.

Dumniata înțelege, Maică, întristarea micii mingi, văzându-se jos pe pământ! Cu toate acestea, ea nu încetă să speze, în contra tuturor speranțelor.

Câteva zile după douăzeci Februarie, mergând tata să facă o vizită Veneratului Frate Simion, — directorul și fondatorul Colegiului Sfântului Iosif — întâlni în stabilimentul acela pe abatele Révérony și îi reproșă cu amabilitate, că de ce nu mă ajutase în greaua mea întreprindere; apoi îmi spuse istoria întreagă iubitului Frate Simion. Bunul bătrân ascultă istorisirea aceasta cu mult interes, luă chiar note și zise emoționat: „Nu se văd lucruri de acestea în Italia!”

În ziua de după memorabila audiență, trebui să plecăm la Neapol și la Pompei. Vezuvul făcea să s'audă, în onoarea noastră, număroase bubuitori de tun, lăsând să-i scape din crater o columnă deasă de fum. Urmele sale asupra Pompeiului sunt îngrozitoare! Ele arată puterea lui Dumnezeu, *care se uită la pământ și-l face de se cutremură, care atinge munții și-i face de fumegă.*¹⁾ Ași fi dorit să mă plimb singură în mijlocul ruinelor, meditănd asupra fragilității lucrurilor omenești; dar nu puteam nici visă la singurătatea aceasta.

În Neapol făcurăm o splendidă plimbare la Mănăstirea San Martino, situată pe o colină înaltă ce dominează valea întreagă. Însă de rentoarcere, caii noștri strinseră zăbala în dinți, și nu atribui decât protecției îngerilor păzitori, că am ajuns sănătoși și în pace la splendidul nostru hotel. Cuvântul *splendid* nu spune prea mult; în tot decursul călătoriei am tras la hoteluri princiare. Niciodată n'am fost încunjurată de atâta lux. Este într'adevăr cazul să spun, că nu bogăția aduce fericirea. M'ași fi simțit de o mie de ori mai fericită sub un acoperiș de paie, cu speranța mănăstirii, decât prin holuri auriate, cu scări de marmoră, cu tapete de mătăasă și cu amărăciunea în inimă.

O, da, eu am simțit-o bine, că bucuria nu se găsește în obiectele ce ne încunjoară, ea rezidă în adâncimile sufletului. O poți avea în fundul unei închisori obscure cași într'un palat regal. Așa și eu sunt mai fericită în Carmel, chiar și în mijlocul încercărilor interioare și externe, decât în lume, unde nu-mi lipsiă nimic, mai presus de toate, dulceața căminului părintesc.

Deși sufletul îmi eră plin de întristare, în afară eram aceeaș; credeam anume, că nu se știa de cererea mea adresată.

¹⁾ Ps CIII, 33.

Sfântului Părinte. Curând însă mă putui convinge de contrar. Rămânând într'o zi în vagon singură cu Celina, când peregrinii se coborau la bufet, văzui pe Mgrul Legoux venind la ușă. Dupăce se uită bine la mine, îmi zise surâzînd: „Ei bine, cum se află mica noastră Carmelitană?” Atunci mă convinsei, că întreg peregrinajul îmi cunoșteă secretul; de altmintre ni băgai de seamă și depe anumite priviri simpatice, însă, din fericire, nimeni nu vorbiă despre lucrul acesta.

În Assisi avui o mică aventură. Dupăce vizitai locurile parfumate de virtuțile sfântului Francisc și ale sfintei Clara, îmi pierdui în mănăstire agrafa dela centură. Timpul cât am căutat-o și până am așezat-o la fundă mă făcū să pierd ora plecării. Când mă prezentai la poartă, toate trăsurile dispărură, cu excepția uneia singure, aceea a Dlui Vicar general de Bayeux! Nu știam, să alerg după trăsurile, pe cari nu le mai vedeam, expunându-mă să pierd trenul, ori să cer un loc în caleasa abatelui Révérony? Mă hotărîi pentru partida aceasta, cea mai cuminte.

Încercând să apar foarte puțin zapăcîtă, cu toată zăpăceala mea extremă, îi expusei situația critică, în care mă găsiam și-l zăpăcii și pe el, pentrucă trăsura îi eră absolut plină. Însă unul dintre domnii aceia grăbi să se dea jos și făcându-mă să mă urc în locul său, se așeză modest lângă birjar.

Eram departe de a mă simți la îndemână, încunjurată de toate aceste personaje mari, tocmai față în față cu cel mai temut! Însă el fu foarte amabil cu mine, întrerupând din când în când conversația, ca să-mi vorbească despre Carmel, și promițînd să facă tot ce va atârna dela el, ca să-mi realizeze dorința de a intră în mănăstire la cincisprezece ani.

Întîlnirea aceasta îmi puse balsam pe rană, fără însă să-mi oprească suferința. Îmi pierdusem încrederea în făpturi și nu mă mai puteam sprijini decăt numai pe Dumnezeu.

Întristarea totuși nu mă împiedecă să nutresc cel mai viu interes pentru sfintele locuri pe cari le vizitam. În Florența fui fericită să văd pe sfânta Magdalena de Pazzi în mijlocul corului Carmelitanelor. Toți peregrinii voiau să-și atingă rozarele de mormântul sfintei și numai mîna mea eră destul de mică să poată străbate prin grilaj. Astfel mă văzui însărcinată de oficiul acesta nobil ce dură mult timp și mă făcū foarte mândră.

Nu eră pentru întîia dată, că obțineam privilegii. În Roma, în biserica Santa Croce în Gerusalemme, venerarăm mai

multe fragmente din adevărata Cruce, doi spini din cununa Domnului și unul dintre sfintele piroane. Ca să le pot privi mai în voie, făcui de rămasei cea depe urmă și cum călugărul încredințat cu comorile acestea prețioase se grăbiă să le așeze pe altar, îl întrebai, dacă îmi eră iertat să le ating. Imi răspunse afirmativ, părănd însă, că se îndoiește de reușită. Imi trecui atunci degetul cel mic printr'o deschizătură a relicviarului și putui atinge astfel pironul scump, ce fu udat de sângele lui Isus. Cum se vede, procedam ca o copilă, care crede, că totul îi este îngăduit și consideră de a-le sale comorile tatălui său.

Dupăce trecurăm prin Pisa și Genova, ne înapoiarăm în Franța pe unul din cele mai splendide drumuri. Acum înaintam dealungul mării — într'o zi, din cauza furtunii, valurile păreau că ajung până la noi, — acum treceam prin câmpii acoperite de portocali, de olivi și de palmieri grațioși; seara, numeroasele porturi de mare se aprindeau de lumini strălucitoare, iar deasupra capului bolta cerească scânteia de întâiele stele. Vedeam dispărând tabloul acesta feeric, fără niciun regret; inima mea aspiră spre alte măreții!..

Într'acel timp tata îmi propuse o altă călătorie, la Ierusalim; însă deși aveam o atragere firească să mă duc să vizitez locurile sfințite de viața Mântuitorului, totuș mă simțiam obosită de peregrinările depe pământ și nu mai doriaș, decât frumsețile cerului, pe cari să le pot dărui sufletelor, astfel voiam să devin cât mai curând prizonieră.

Vai, înainte de a vedea deschizându-mi-se porțile închisorii mele binecuvântate, simțiam, că trebuia să mai lupt și să pățimesc. Cu toate acestea, încrederea nu mi-se îpuțină și speram să intru în mănăstire la 25 Decembrie, ziua de Crăciun.

Îndatăce ne înapoiarăm la Lisieux, întâia noastră vizită o făcurăm Carmelului. Ce întrevedere! Dumniata îți aduci aminte, Maică, cum mă lăsai pe deantregul în grija Dtale, dupăce epuisasem din partea mea toate resursele. Dumniata îmi spuseși să scriu Monseniorului și să-i reamintesc promisiunea. Ascultai îndată. Punând scrisoarea la postă, credeam că voi primi, fără nici o întârziere, îngăduința, să sbor la mănăstire! Însă, vai, zi de zi aveam câte o nouă decepțiune! Ajunsei astfel la frumoasa sărbătoare a Crăciunului și Isus încă tot durmiă. Iși lăsase jos pe pământ mingea, și nu-i aruncă nici barem o privire!

Ispita eră din cele mai grele; însă Acela a cărui Inimă veghează totdeauna, mă învăță, că El acordă minuni sufletelor,

a căror credință este numai cât un grăunte de muștar, ca să le întărească credința slabă; însă nu face minuni pentru intimii săi, pentru Mama sa, înainte de a le fi încercat credința. N'a lăsat el oare pe Lazar să moară, deși Marta și Maria îi trimiseră veste, că era bolnav? Iar, când la nunta din Cana, sfânta Feciară, ceruse lui Isus să vină în ajutorul stăpânului casei, nu-i răspunse, că ora sa încă nu sosise! Inșă după ispitire, o, ce răsplată! Apa se schimbă în vin, iar Lazar învie... In felul acesta se purtă Preaiubitul meu și cu mica sa Teresa: după ce o puse atât de mult la încercare, îi împliniă toate dorințele.

Ca dar de 1 Ianuarie 1888 Isus îmi făcù din nou cadou crucea sa. Maica Maria de Gonzaga îmi scrise, că aveà în mână răspunsul Monseniorului din 28 Decemvrie, *serbătorearea sfinților prunci nevivovați*; că răspunsul acesta îmi autoriză întrarea imediată în mânăstire, însă că dânsa erà hotărîtă să nu-mi deschidă porțile decât după Paresemi! Nu-mi putui reține lacrimile la gândul unei atât de lungi amânări. Incercarea aceasta luă un caracter cu totul special pentru mine. Imi vedeam toate legăturile rupte din partea lumii și acum arca sfântă însași refuză la rândul său, să primească pe sermana porumbiță!

Cum trecură aceste trei luni, atât de bogate în suferințe pentru suflet, însă și mai bogate în tot felul de daruri? La început îmi trecù prin minte să nu mă mai jenez și să duc o viață mai puțin regulată decât de obicei; însă Dumnezeu mă făcù să înțeleg binefacerea acestui timp, care îmi erà fixat și astfel mă decisei să mă dau cu totul unei vieți serioase și mortificate.

Când zic *viață mortificată*, nu înțeleg actele de pocăință ale sfinților. Departe de a mă asemăna cu sufletele acelea frumoase, cari din copilărie practică tot felul de cazne, ale mele constau numai din înfrângerea voinței, oprindu-mi d. p. fără să-l spun un cuvânt de replică, prestând, fără scontare, mici servicii în jurul meu și alte mii de lucruri de felul acesta. Prin practica acestor nimicuri mă pregătiam să devin logodnica lui Isus și n'aș putea spune, cât mă ajută așteptarea aceasta să cresc sufletește și să mă desvolt în abandonare, în umilință și în celelalte virtuți.

DR. I. COLTOR.

Adorarea sf. Euharistii*).

Metoda adorării cu conziderare la cele patru scopuri ale jertfei.

Oricare artă mai are, înafară de principiile sale fundamentale generale, și metoda sa proprie, adecă anumit fel elementar de instrucție, progresiv, ca să-i conducă pe elevi la necesarele cunoștințe elementare, apoi la deprinderea lor, și în urmă să-i introducă deplin în deosebitile sale apucături și taine. Și despre marea artă a rugăciunii ne-au rămas dela individualități distinse, dela sfinți diferite metode, a căror utilitate e superfluu s'o mai dovedim. Toate au o trăsătură caracteristică comună, anume, toate tind spre acest dublu scop: să conducă sufletul, ca de o parte prin omaj intim să-L laude pe Dumnezeu, iar de altă parte, ca, meditând asupra adevărurilor veșnice, cunoscându-se pe sine însuși și datorințele sale, să ne sfințească. Inșă aceste metode se deosebesc deolaltă după acel scop propriu al lor, care l-au avut în vedere autorii lor.

Dacă rugăciunea are principalul scop de a forma din servul lui Dumnezeu un muncitor harnic, ori de a pregăti la luptă sfântă pe luptătorul lui Hristos, atunci metoda poștește dela suflet multă muncă, ce trebuie săvârșită cu băgare de seamă și cu adâncire intimă; această metodă tinde spre succes practic, de aceea trebuie să stârnească în voință propusuri hotărâte și tari, ne face să fim gata spre fapte imediate. Iar dacă sufletul întâi vrea să-L afle pe Dumnezeu și să învețe conversarea confidentă cu El, dacă rugăciunea vrea să producă mai mult un meditator, decât un muncitor, mai mult un adorator, decât un apostol, atunci metoda pretinde muncă spirituală mai puțin obositoare și mai puțin grabnică hotărîre din partea voinței. Atunci sufletul își îndreaptă privirea spre Dumnezeu, spre Isus și spre tainele Lui, înșă fără să-și neglijeze propria

*) Cf. Cultura Creștină nr. 19.

sa sfințire. Cu un cuvânt, pecum modul de rugat precedent, care crește muncitori apostolici, nu exclude unirea cu Dumnezeu și liniștirea în El, așa nici al doilea mod nu neglijează opera sfințirii sufletului. Deosebirea e numai în felul cum se unesc aceste două puncte de vedere, cari sunt elementul constitutiv al fiecărei rugăciuni. După primul mod omul se ocupă mai mult cu sine însuși, iar după al doilea cu meditația asupra lui Dumnezeu; unul conduce mai mult la examinarea faptelor sale proprii, celalalt mai mult la preafințarea perfecțiunilor lui Dumnezeu.

Iar fiindcă placul fericitului Eymard referitor la viața sufletească a pus în locul rugăciunii comune adorarea preasf. Euharistiei, a trebuit să-și aleagă o metodă, ce se potrivește mai mult cu contemplațiunea, cu rugăciunea de laudă și cu conversarea confidentă cu Dumnezeu. Și întru adevăr, ori e pusă s. Euharistie în mod solemn spre vedere, ori e închisă în chivot, așa, că numai candela aprinsă vestește prezența *Luminii celei adevărate* și a vieții: demnitatea acestui sacrament pretinde pururea, ca sufletul rugător să-și îndrepte privirea mereu spre persoana sublimă a Dumnezeu-omului, care-i, acum așa de aproape de el. Pare că am lipsi de cuvenita onoare, dacă acolo s'ar ocupa omul mai mult cu propria persoană, decât cu El. Fie dar Dumnezeuul nostru cel ascuns înainte de toate, obiectul celei mai reverențioase atenții din partea noastră; El, care în lumina credinței stă în fața noastră în mod așa de public și care atât de mult dorește, să-L cunoască oamenii pe El. Deci întâi și întâi să ne nizuim a ne confunda în El cu inimă docilă și iubitoare; gândindu-ne numai după aceea, ca să ne cunoaștem și îndreptăm pe noi. E sigur, că nicio dată nu ne putem cunoaște mai bine, decât atunci, când deja îl-L cunoaștem pe El: „*Noverim Te, noverim me!*” (O de Te-ași cunoaște pe Tine, de m'ași cunoaște pe mine!)

Ba după intenția fericitului Eymard sufletul are să se unească în rugăciunea sa cu euharisticul Isus Hristos, unicul nostru arhiereu. Iar rugăciunea Celui mai sfânt între Sfinți e numai continuarea jertfei, adică a morții mistice de pe altar. De aceea e foarte corăspunzător, dacă folosește și adoratorul o astfel de metodă de rugat, a cărei expresie sărbătorească și desăvârșită e s. liturghie. Iar Isus Hristos în jertfa s. liturghii oferă Tatălui patru feluri de omajii și anume: *adorare, mulțumită, împăcare și cerere*. În aceste se cuprinde întreg obliga-

mentul religios, ori aceste sunt recunoașterea teoretică și practică a tuturor conziderantelor, după cari noi suntem atâr-nători de Dumnezeu. S. Toma cuprinde atâr-narea aceasta în următoarea propoziție scurtă și măduoasă: „Omul e deobligat față de Dumnezeu mai cu seamă pentru maiestatea sa, pentru bunătățile primite, pentru vătămare și pentru binefacerile spe-rate“. (I-a II-ae q. CII. a. III. ad 10).

Fiecare din omagiile aceste cuprinde o întreagă ceată din cele mai ponderoase și prețioase deprinderi de virtuți și toate patru împreună cuprind în esență tot, ce poftesc dela noi maiestatea lui Dumnezeu și propriile noastre datorințe și lipsuri. De aceea propriu zis nu-i decât o singură rugăciune deplin perfectă: s. *liturghie*. Orice altă rugăciune de aci își împrumută valoarea, din unirea mai mare, ori mai mică, cu această rugăciune personală alui Isus Hristos. Așa stă și cu virtuțile creștinești, cari sunt a doua parte constitutivă a religiunii adevărate. Și acestea din jertfa lui Isus își împrumută adevărata lor valoare. Deci pentru creștin nu-i fel mai perfect de a se ruga, decât când luăm parte ori în mod factic, ori în mod spiritual, la oferirea s. jertfe liturghice.

Gândirea de mai la vale însă merită toată atenția noastră: Până când dumnezeescul nostru Mântuitor își păstrează în s. Euharistie față cu Tatăl ceresc starea sa sacrificială, și până când atunci — și încă neîncetat — îi și adoră maiestatea infinită, îi mulțamește pentru bunătate, satisface dreptății Lui și se roagă pentru darurile lui Dumnezeu.

Răzimându-se păr. Eymard pe adevărurile acestea, și-a învățat ucenicii la un fel deosebit de rugat, care-l numește: „*metoda celor patru scopuri ale jertfei*“. Această metodă e în adevăr foarte acomodată, pentrucă prin ea închinătorul se unește cu Mântuitorul de față în sacrament, cu măiestrul și arhiereul rugăciunii, ca să se roage întru toate, ca și El, și să se roage cu El și prin El.

Deci în ora de închinare trebuie s'aducem înaintea de toate acest amintit omagiu sufletesc, de patru feluri (închinare, mulțumită, împăcare și cerere), și încă așa, ca în rândul întâi să-le adresăm către Dumnezeu-Tatăl prin Isus Hristos, arhiereul mijlocitor; apoi să ne întoarcem către însuși Hristos, căci și El e Dumnezeu și scopul ultim al tuturor lucrurilor, iar nu numai preot și mijlocitor între Tatăl și oameni. Apoi păr. Eymard arată învățăceilor săi, cum fiecare mister și în

general fiecare obiect al meditației servește material bogat de meditat prin închinare, mulțumită, împăcare și cerere, și ce fel de porniri speciale de virtuți corăspund fiecărui din cele patru omagii mai de căpetenie. Natural, că nimeni nici nu va descoperi cauzele impulsive, nici nu va deștepta virtuțile corăspunzătoare, dacă nu se pricepe a-și încorda puterile și facultățile sale spirituale. De aceea fericitul Eymard vrea conlucrarea atât a intelectului cât și a plăcerii și voinței, pecum de altfel și e de lipsă aceasta la orice altă metodă de se ruga. Să lucreze întreg omul dinlăuntru și, unit cu Arhiereul euharistic, să se plece Domnului prin jertfa rugăciunii.

De vrem să urmăm cu totul sistematic, atunci cele patru fapte sacrificiale trebuie să se succedeză (după conciliul tri-dentin) așa: *închinare, mulțumită, împăcare, cerere*. — Păr. Eymard recomandă, ca *ora* (căci de regulă atâta trebuie să țină) de adorație s'o împărțim în patru pătrare. Numai cât împărțirea aceasta nu trebuie s'o facem chiar cu exactitate matematică, în deosebi nu atunci, când influința harului e mai simțită la una, ori la alta din rugăciuni. Succedarea celor patru gândiri fundamentale ușurează totdeauna foarte mult rugăciunea, chiar și când închinătorul e un începător neexpert, pentrucă propriu zis așa trebuie să săvârșim patru rugăciuni, cari de o parte prin unitatea obiectului sunt strâns legate deolaltă, iar de altă parte se deosebesc prin cele patru puncte de conziderare. Se poate oare dori ceva mai simplu și mai ușor, decât a conzidera fiecare adevăr din patru puncte de vedere? La fiecare punct de meditație se ivesc aceste întrebări principale: 1. *la închinare*: ce perfecțiuni alui Dumnezeu se arată în ea? 2. *la mulțumită*: ce fel de trăsături ale bunătății lui Dumnezeu cuprinde în sine? 3. *la împăcare*: de ce datorințe îmi aduce aminte, și eu până azi cât de defectuos mi-le-am împlinit? 4. *la cerere*: ce haruri trebuie să cer, ca să-mi pot împlini datorințele mai bine? Asta-i așa zisa metodă a celor patru scopuri sacrificiale. Putem ușor observa, că prin aceasta rugăciunea noastră se unește intim cu măreața rugăciune alui Isus Hristos și așa serviciul nostru dumnezeesc privat se unește cu serviciul dumnezeesc public, cu jertfa liturgică. Astfel ajungem în cea mai strânsă relație cu euharisticul preot jertfitor și-i onorăm în mod deosebit starea sacramentală și lucrarea sa. Poate avea rugăciunea

un fel mai acomodat, decât acesta înaintea chivotului, ori a s. Euharistii arătate spre închinare?

Pentru ușurare vom spune aci diferitele îndemnuri la virtute, ca prin singuraticile noastre facultăți sufletești să le putem deștepta în noi după cele patru scopuri ale s. jertte. Nu, că doară la fieștecare adorație ar trebui să trecem peste toate până în capet, ci le combinăm numai, ca să putem culege în conformitate cu obiectul meditației, ori cu dispoziția momentană a sufletului nostru.

Indemnuri la virtute, conziderând cele patru scopuri ale jertfei și diferitele noastre facultăți sufletești.

1. Indemnuri la virtuți, cu conziderare la primul scop al jertfei.

Adorarea în înțelesul mai strâns al cuvântului, cu obiectul principalului scop al jertfei e recunoașterea Maieștății dumnezești: *Propter maiestatem*. Aceasta cuprinde toate însușirile a lui Dumnezeu în raport cu făpturile, cum sunt: frumseța, bunătatea, vrednicia de a fi iubit, cu un cuvânt, întreagă ființa sa infinită. Aci aparține și acel drept maiestatic, care Dumnezeu îl are asupra noastră, întrucât El e cauza și scopul final al existenței noastre, creatorul și susținătorul nostru. De aceea sub „adorare“ singuraticile facultăți sufletești lucrează astfel:

a) *Intelectul* se pleacă cu *credință* adevărurilor date spre meditare, adevă cuvântului lui Dumnezeu, în lumina credinței dobândește o *privire* supranaturală în numitele adevăruri; *contemplează* perfecțiunile dumnezești manifestate în acele, d. ex. vrednicia lui Dumnezeu, ca să fie iubit șcl.; *uimire, preainălțare*.

b) *Inima stârnește și nutrește* pornirile de *plăcere, dorire, bunăvoință și bucurie*.

c) *Voința* lucrează așa, că se pune cu totul la dispoziția Dumnezeului celui infinit de perfect, ceea ce e împreunat totdeauna cu oarecare *nimicire* a noastră în fața infinitei mărimi, maieștăți și mărimi dumnezești. Mai încolo voința se *umilește, se supune și se predă* cu totul lui Dumnezeu; apoi se

cufundă într'o *temere sfântă*, într'o adâncă *tăcere* cucernică; prin cari făptura primește expresie cuvincioasă spre nimicirea aceasta în fața adoratului său Creator.

2. Indemnuri de virtute, cu conziderare la al doilea scop al jertfei.

Obiectul *mulțumitei* îl formează toate binefacerile lui Dumnezeu, cari ni-se ivesc înaintea ochilor cât ține meditația: *Propter data*. Prin urmare are ca obiect formal bunătatea și iubirea lui Dumnezeu față de noi. De aceea:

a) Intelectul lucră astfel: *cumpănește* cum se manifestează numitele însușiri dumnezeiești în adevărul de meditat. cât de milostiv e Dumnezeu în planurile sale: *socotește nenumăratele binefaceri* dobândite în viață în direcția aceasta și de cari poate ai parte în fieștecă zi; *cântărește* valoarea darurilor și mărirea lor, conziderând după diferitele împrejurări *maiestatea dăruitorului, sărăcia și nevrednicia* omului; cât de nevrednici suntem noi, și Dumnezeu totuș cât de *statornic* ne oferă darurile sale, în ciuda abuzului nostru de ele, ori că nu i-am prea fost mulțumitori pentru ele. *Admirare, preamărire*.

b) Inima deșteaptă și mărește sentimentele de *recunoșcătoare iubire împrumutată, desfătare și bucurie*. Se dă veseliei, *curentului* de mulțumită și iubire gingașă — *gustării fericirii*. Această expresie variată de sentimente iese la iveală după lucrarea mai înainte pomenită a intelectului, pentru că nici inima nu poate rămânea îndărăt, când intelectul contempletază bunătatea lui Dumnezeu și bogatele Lui daruri de tot felul.

c) *Voința* își deșteaptă recunoștința mulțămitoare, asigurând pe *marinimosul* binefăcător, că-i va rămâne credincioasă; mărturisește umilită, că se simte datoare, însă nu-i *harnică* de a plăti; își propune tare, că va întrebuița darurile lui Dumnezeu numai spre mărirea Lui și în chipul acesta îi va fructifica îmbelșugat darurile largi; *promite*, că după puteri îi va fi mulțumitoare; în sfârșit *ne oferim* toată puterea, adecă tot ce suntem, tot ce avem și ce vom face, ca să-I slugim *drept semn al mulțumitei noastre și totdeauna ca o replătire parțială*.

3. Indemnuri la virtute, cu considerare la scopul al treilea al jertfei.

Obiectul *împăcării*, adică al satisfacerii îl constituie toate păcatele și scăderile din întreagă viața noastră, de câte neaducem aminte în legătură cu meditația: *Propter offensam*. — Împăcarea presupune recunoașterea, că întru adevăr am păcătuit împotriva sfințeniei lui Dumnezeu și astfel datorim dreptății Sale satisfacție; însă totodată ne și încredem, că prin rugăciunea noastră îi dobândim mila. Deci obiectul formal al împăcării e dreptatea lui Dumnezeu, căreia trebuie să-i dăm satisfacție, sfințenia lui Dumnezeu, a cărei vătămare trebuie s'o reparăm și în urmă mila lui Dumnezeu, carea din nou trebuie s'o câștigăm.

a) *Intellectul* cumpănește cu luare aminte, ce raport este între greșelile și păcatele noastre și între dreptatea dinaintea noastră; socotește *numărul, mărimea și urmările* păcatelor, în ce-l privește pe Dumnezeu și în deosebi pe Isus Hristos, referitor la deaproapele nostru și la speciala noastră chemare proprie, temporală și veșnică; și-și mărturisește umilit toate rătăcirile de până aci.

b) *Indemnurile inimii* sunt cu deosebire *părerea de rău din inimă, înfrângerea, frica mântuitoare, întristarea sfântă și ura față de păcat pentru noi înși-ne și pentru alte jertfe* ale păcatelor noastre, în deosebi pentru Isus Hristos, carele este cea dintâi și generala jertfă a păcatelor noastre, și cu toate aceste așa de nevinovată și blândă.

c) *Voința se întoarce* de către păcat, se ferește de ocaziunile *păcătoase*, rupe legăturile păcătoase și s'apucă de *înțoarțerea internă*; face propus tare, ține pocăință și se nizuște a satisface pentru păcate, se umilește de bunăvoie, primește bucuros toate încercările, ce i-le trimite Dumnezeu în pedeapsă pentru păcatele sale; se lasă cu umilință în mâna dreptății pedepsitoare alui Dumnezeu; apelează la mila Lui, ca să nu se uite la păcatele noastre, să fie răbdător cu noi și să ne deie noi daruri; se adresează către sfințenia Lui, ca să ne vindece și facă buni.

4. Indemnuri la virtute, având în vedere al patrulea scop al jertfei.

Pe cum obiectele mulțumitei sunt bunurile primite, așa tot bunuri sunt și obiectele rugăciunii de cerere, daruri, binefaceri și grații, cari le dorim dela Dumnezeu în viitor și-le implo-răm: *Propter beneficia sperata*. Baza e bunătatea, dărnicia, bogăția și providința dumnezească, ca, socotind negrăita noastră strâmtoare, să se milostivească a ne da tot, de ce avem nevoie. Strâmtoarea aceasta a trebuit să ne fie bătătoare la ochi încă „*la împăcare*” prin contrastul între perfecțiunile lui Dumnezeu și între neputințele și slăbiciunile noastre; și ne bate la ochi și „*mulțumita*”, socotind binele primit.

a) *Intellectul* ne spune cât se poate de limpede înaintea ochilor scăderile noastre; apoi cântărește, de ce haruri mari avem lipsă, ca să putem îndrepta roadele meditației spre mântuirea noastră, — cât de nesecată-i bogăția și providința dumnezească; e în stare a îngrămădi milioanele de muritori cu bunătați, fără să seadă El; își aduce aminte de *făgăduințele*, prin cari s'a obligat Dumnezeu, cumcă ne ascultă; regândește întâmplările trecute, din cari vede limpede, cât e de marinos și acum față de noi, și cari ne sunt garanță, că și în viitor așa va fi.

b) *Indemnurile inimii*. Aci aparțin *nădejdea și încrederea*; *dorința fierbinte*, nutrită prin reamintirea bunurilor primite; *simțul durerii* pentru propria noastră necesitate și a altora, cari sunt în aceeași lipsă; *iubire altruistă, nobilă, apostolică*, care ne îndeamnă, să cerem cu mare zel ceea ce promovează mărirea lui Dumnezeu și e de folos pentru aproapele.

c) *Voința* în urmă sfârșește cererea propriu zisă. Ori se roagă cu gândul, ori cu vorba, să ceară repetat, statornic, cu zel și deplin împăcat în voia lui Dumnezeu, dacă întru nepătrunsa-i înțelepciune încă amână ascultarea cererii noastre, ori poate ne și amenință. *Promite*, că va conlucra numai decât și foarte credincios cu harul cerut, cere aceleași haruri și pentru ceilalți oameni, cari tot așa au lipsă de ele. În urmă ne oferim întreagă *ființa și viața noastră* Dumnezeului infinit de bun, dela carele singur așteptăm tot ajutorul, ca să-l fie din partea noastră răsplătire singură potrivită, deși slabă.

La sfârșitul adorației să aruncăm o privire peste acele datorințe și ocupațiuni ale noastre, de cari ne apucăm după ora de rugăciune. Să cerem sprijinul de lipsă și să ne rugăm să ni-se dea binecuvântarea dumnezeescului Mântuitor prin mijlocirea Fecioarei Maria și a s. Iosif.

Obiectele meditațiunilor menite spre adorație, după cum urmează mai la vale, sunt alese toate după aceste activități ale facultăților sufletești.

Natural, că singuraticele îndemnuri nu-s totdeauna sistematic separate deolaltă și puse în șir, însă cu atât mai ușor se trezesc în suflet în ora rugăciunii. Căci, deși socotim necesar a da anumite instrucții despre rugăciune, totuși suntem convinși, că totuș trebuie lăsată în grija sufletului. Să-i dăm acestuia bucuria libertății de a-și săvârși cucernicia după felul său propriu!

ARITON M. POPA.

*Peste ruinele sufletești stăpânește crucea Domnului
semn al biruinței, dar mai mult al speranțelor.*

Sf. Ioan Gurădeaur.

Minoritățile religioase în Transilvania.

Observări la răspunsul guvernului român.

— Incheierile Comisiunii. *) —

Memoriul prezentat de Comisiune guvernului român cuprinde 135 cazuri de jicnire reclamate, grupate în cinci capitole, cari au fost alese de comisiune din enorma grămadă de reclamații nu cazuri speciale, ci cazuri simptomatice. Atât membrii Marelui Comisiuni pentru apărarea drepturilor minorităților religioase, cât și ceilalți cititori ai prezentului raport, la compararea între ele a memoriului și a răspunsului guvernului român, sunt rugați din partea Comisiunii a ține seamă de următoarele constatări.

1. Guvernul român afirmă, că episcopii reformat (presbiterian) și unitar din Ardeal nu știu nimic de cazurile de abia reclamate. Impotriva acestei afirmații și a concluziei trasă din ea Comisiunea cu toată onoarea protestează. Episcopii bisericilor minoritare și anume: episcopul reformat (presbiterian), luteran, romano-catolic și unitar cunosc în măsură deplină genul abuzurilor reprezentate prin cazurile expuse, ceace mai de multeori au declarat în publicitate. E de observat mai departe, că dintre acești episcopi pe trei i-a văzut comisiunea în Ardeal, cari personal au făcut declarație afirmativă relativ la cunoașterea abuzurilor.

2. Guvernul român neagă totul, afară de două cazuri de abuz (p. 8. partea II., p. 2. alin. k) partea III.) și nu acestea sunt cele mai esențiale. Remediu nu s'a dat, decât la o singură reclamație (p. 2. partea V.), iar textul răspunsului nici aici nu e destul de clar.

3. E de observat, că guvernul român înconjură întrebările puse cu privire la politica sa. Comisiunea ține să arete, ce mult grăitoare e tăcerea și ocolirea din răspunsul guvernului român.

*) Cf. C. C. n-rii precedenți.

4. În una sau alta din negațiunile sale guvernul român face mărturisiri difuze și mult grăitoare, ca d. ex. în cazul ad. D. cap. 3. partea III., guvernul admite, că oricine, despre a cărui nume un funcționar local declară, că e de origine română, împotriva dorinței și hotărârii lui, se poate constrânge să se unească cu biserica românească, tot așa împotriva dorinții și hotărârii se poate obliga și la aceea, să-și înscrie copiii în secția română a școlii de stat. Se poate împăca aceasta cu libertatea cetățenească și religioasă?

6. Comisiunea observă, că în toate categoriile răspunsurilor guvernului român nicăiri nici o dovadă nu se poate găsi, că s'ar fi făcut anchetă imparțială și reală.

Chiar și referitor la școli, dincolo de constatarea rezultatului nu există nici o dovadă, că s'ar fi întreprins și anchetă, constatarea, că toate școlile confesionale au fost închise pentru că nu aveau edificii școlare corăspunzătoare, nu răspunde la întrebarea, că pentru ce a sechestrat guvernul minunatul edificiu, și recvizitele ce formează proprietatea școlii și pentru ce în acest chip a forțat școala confesională, să-și caute o așezare, de care numai și-a putut asigura, provocând prin aceasta situația, în care și-a putut forma drept la închiderea școlii.

7. Ministrii statului român cu ocaziunea desbaterilor avute cu Comisiunea au recunoscut câteva abuzuri. Așa d. ex. în cazul dela p. A. cap. 5. partea III, când colegiul unitar a fost pedepsit de către un minister al guvernului pentru că a fost cu supunere către un alt minister, și tot așa în cazul de sub p. C. cap. 5. partea III., unde colegiul Kun reformat din Orăștie a suferit mai întâi pierderi amare, apoi a fost închis. Ministrii guvernului au promis sanarea. Răspunsul arată, că n'au făcut nimic.

8. O reclamație continuă, adusă de minorități înaintea Comisiunei, a fost urmarea faptului, că abuzurile au fost semnalate în mod special guvernului dela București, care le-a și ascultat cu simpatie, a și promis îndreptare, dar după aceea nu a făcut nimic. Comisiunea arată: iată dară, care e practica, conform memoriului, care s'a scris la dorința guvernului și cu dorința fierbinte manifestată din partea membrilor comisiunei de a coopera cu guvernul român în interesul binelui minorităților.

9. Comisiunea constată, că răspunsul guvernului român e inconsecvent și ocolitor.

Concluzii și constatări.

Am reprodus, în rezumat, întreg raportul Comisiunii americane așa cum s'a publicat în Statele Unite, la Beacon Press, Inc. Boston și s'a tradus în ungurește la Lugoj, Husvéth și Hoffer, ed. „Magyar Kisebbség“. Am reprodus mai vartos cazurile de jicnire reclamate în fața Comisiunii și răspunsul guvernului român în fiecare caz. Raportul are o introducere istorică, în care arată, cum a venit și ce a făcut Comisiunea în România, cum a fost primită de membrii guvernului și ce i-au declarat singuraticii miniștri: toate acestea noi le-am atins numai. Găsim însă de necesar să arătăm vederile, de cari a fost condusă Comisiunea în ce privește situația faptică dela noi.

„Constatările și concluziunile acestui raport — începe Comisiunea în introducere — mai lămurit se vor înțelege de către cititor. prin revocarea în memorie a câtorva date. Ardealul, aceasta provincie bogată circ aș 22.000 mile² englezești, mai înainte partea sud-estică a Ungariei, s'a cedat României prin tratatul dela Trianon, care a garantat apărarea tuturor drepturilor minoritare. Cele patru confesiuni vechi protejate de statul maghiar așa, cum este protejatul guvernului britanic biserica anglicană. Acestea erau biserica luterană (atât sã sească cât și maghiară), reformată sau presbiteriană, romano-catolică și unitară. Educația poporului în Ardeal în mare parte era sub conducerea nemijlocită a acestor biserici, în școlile confesionale. România atât bisericilor cât și școlilor le-a garantat drepturile depline.

„Raportul acesta nu se extinde mai departe, decât la cele patru formațiuni minoritare, având fiecare problema sa a parte și fiecare având parte de anumită situație. Dar fiindcă acelea sub dominațiunea maghiară erau biserici de stat, ba și pentru școlile subvenționate de stat și pentru averile de pământ, numai cele patru confesiuni suspomenite ofere problema comună conform scopului acestui raport. Peste aceasta raportul nu s'a putut extinde. Cu toate acestea, nici celelalte grupuri minoritare nu se pot nici ignora nici uita, și asta se referă mai ales la baptiști și la evrei. Ambele necesitează și și trebuie să aibă parte de studiul cel mai îngrijit.

„La judecarea celor ce urmează trebuie se menționeze, că în epoca precedentă și următoare războiului mai bine de

jumătate din populația Ardealului a devenit română. Tot așa trebuie să menționăm, că partea covârșitoare a pământului și a instituțiilor forma proprietatea maghiarilor, mai departe, că procentul de cultură a fost scăzut la români și înalt la maghiari. Urmarea acestor și altor împrejurări a fost, că cedându-se acest mare teritor României, s'a născut o situație cu probleme și dificultăți extraordinare.

„E necesar a revoca în memorie aceste fapte. . .“

A fost necesar, să reproducem și noi aceste mărturisiri, ca să se vadă, cu ce idei a venit Onor. Comisiune la noi. Cu ideea, că în Ungaria ori mai bine zis în Ardeal, *cele patru religii ar fi fost religii de stat, privilegiate, cum e religia anglicană în imperiul britanic*. Și cu ideea, de a asigura și pe viitor, în România mare, privilegiul de stat al acestor religii! Cine le va fi inspirat asemenea idei, nu putem ști, abia credem, că minoritarii noștri, cari le-au solicitat protecțiunea! La tot cazul, dacă vine cineva la noi cu asemenea bagaj, acela din capul locului și a dovedit inaptitudinea de a și servi pe protejații săi. Ba dimpotrivă, cu idea de a apăra privilegiile din trecut ale unor religii, se deservește cauza!

Fapt e, că în Ungaria și în Ardeal — aici a existat privilegiul celor patru religii susmeționate — prin art. XX. din 1848 §. 2. s'a introdus deplina egalitate și reciprocitate a tuturor confesiunilor recunoscute în patrie! Prin aceasta a îneta t protecțiunea unilaterală a statului față de unele dintre religiile țării. Acum dacă cineva — fie măcar Comisiuna anglo-americană — inzistă pentru privilegiile de 1848, acela că în mâna guvernului român argumentul unei sau unor religii favorizate — argumentul acesta îl ofere, durere, chiar exemplul Angliei, invocat și de comisiune — ceea ce nici nu s'a pierdut din vedere la noua Constituție. O comisiune anglo-americană n'avea decât să combată privilegiile, referindu-se la exemplul Statelor Unite și despre Anglia spunând, că acolo din conservatism se menține o situație veche, dar dacă azi s'ar creia, un nou aranjament, desigur altcum s'ar face și în Anglia! România e pe punctul acesta. României nu i-se cere, decât *menținerea deplinei egalități și a drepturilor reciproce dintre confesiuni, avute de către ele în momentul trecerii lor de sub stăpânirea maghiară!*

Guvernul român când a primit Onorata Comisie fără a-i examina bagajele, a dat dovadă de multă complezență, dar

În realitate a servit cauza. Era mai bine dacă se căuta din capul locului lămurirea unor chestii juridice, ca raportul comisiei să fie scutit de erori, cari în definitiv nimic nu ne folosesc. E mai bine a preveni o eroare, decât a o combate.

Tot așa găsim, că a fost nenorocită ideea Comisiunii de a nu primi să fie însoțită de funcționari ai statului român ori de interpreți. Prin aceasta s'a expus la inconvenientul de a nu înțelege reclamațiile, ce i-s'au făcut, de a fi combătută cu ușurință nu numai de guvernul român ci și de afirmativii reclamanți¹⁾. Cu totul altcum se făcea, dacă On. Comisiune era însoțită de delegații guvernului român, cari verificau fiecare reclamație, admitând numai cele în regulă făcute și neadmitând de acelea, cari evident sunt false și pe cari înșiși autorii le retractează! Așa Comisiunea a anchetat „independent“, aducând tot felul de date, bune rele, de multe ori acelaș lucru în diferite ediții (Vezi cazul relatat No. 4. și 14 partea II. și cazul No. 13 și 16 partea II. și No. 10 partea V.) și s'a expus la aceea, ca guvernul român să o combată prin aceleași persoane, la care ea se referă. Căci Comisiunea merge acasă. iar reclamanții rămân aici. Cine nu va recunoaște, că sunt, cari în fața autorităților vor retracta tot, ce au spus în fața străinilor? Și atunci la ce se reduce valoarea reclamațiilor și a rectificărilor?

Atâta, în ce privește chestia formală.

Acum în ce privește reclamațiile, precum văzurăm și mai sus, ele se prezintă grupate destul de curios, nesperios, ca să nu le zicem altcum. D. ex. partea II „Reclamații privitoare la volnicia și corupțiunea persoanelor oficiale“ cuprinde cazuri cari nu au nimic așa ceva, ci răspund la titlul părții I. Iar cu curca dela Orășeni și alte eventuale găinării, nu ni-se ofer semne de-o comisiune anglo-americană, deoparte pentru că sunt greu de dovedit, apoi pentru că în nici un stat asemenea cazuri nu se rezolvă pe cale internațională!

În cele următoare vom examina reclamațiile cari au aparența de a fi serioase.

¹⁾ În revista „Magyar Kisebbség“ No. 23 1 Dec. 1925, se publică „rectificarea“ cazului reclamat la No. 15 partea V. spunând însuș învățatorul interesat, că reclamația nu s'a făcut de către el.

1. Libertatea cetățenească.

În primele zile ale stăpânirii românești în Ardeal situația era destul de gravă. Trecusem prin revoluție, care și-a lăsat urmele în mentalitatea oamenilor. Situația minoritarilor, cu deosebire a elementului maghiar, era foarte delicată. Zelul, cu care bravii noștri legionari căutau să facă ordine, a avut ca urmare unele cazuri desigur regretabile, cum a fost inzulțarea (nereclamată în acest memoriu) preotului-profesor Sporni, în gara Teiuș¹⁾, dar inzulțe și dețineri au suferit și românii! E cunoscut cazul unui demnitar al bisericii rom.-unite — naționalist îreproșabil — care a fost purtat între baionete pe la Sibiu și pe la Cluj. Ținerea sub pază militară a Episcopului Majláth în toamna anului 1919 și închiderea unor preoți (Dr. Hirschler, S. Trefan și prof. Botar²⁾) sunt mai ușor de explicat. ca ducerea în refugiu forțat, adevărată internare a ierarhilor români în 1916, internarea atâtor elemente de valoare sau închiderea, pe 1 an, a pâr. Dăianu tot atunci. Insuș răspunsul guvernului român admite, că „cea mai mare parte a reclamațiilor pomenite în memoriu are caracterul unor epizoade proaste, fiind neînsemnate“.

Dar când admitem existența unor epizoade fără însemnătate, trebuie să o spunem, ca au fost câteva cazuri grave. Cazul preotului Megyaszi nu e unicul caz. Rezistența față de România se poate observa ici-colo și azi, dar la început?... De aceea credem, că România poate privi liniștită în fața lumii, cu atât mai vârtos, că înșiși maghiarii recunosc, că în celelalte state succesore, s'a procedat mai aspru față de minoritățile religioase.

Că din cauza unor măsuri legale, cum e legea persoanelor juridice, starea de asediu, rechiziționările, este de suferit, se poate, dar pe urma acestora sufăr și românii. Tot așa și pe urma diferitelor măsuri și sisteme noi, înlocuirea celor de până aci, apoi a aparatului administrativ greoi și nu totdeauna la culme. Acestea nu se pot considera de do-

¹⁾ Vezi Az Erdélyi Katholicizmus multja és jelene de mai mulți, D. S. Martin 1925. p. 332.

²⁾ L. c.

leante suferite în calitate de minoritar ¹⁾ și pentru acestea nu se recurge peste hotare, ci se reia lupta aici acasă, între toate elementele cinstite și înțelegătoare, ca să se întroneze alt sistem. Căci orice țară e așa cum și-o fac cetățenii ei!

În special observăm, că doleanțele referitoare la drepturile cetățenești, cuprinse în partea I, II și V, se rezumă la următoarele: oprirea adunărilor (nu însă a aceloră, în cari se exercită cultul), bătăi aplicate celor deținuți, corvezi, arborarea drapelului, impunerea repausului dominecal la sărbători ortodoxe. Afară de acestea se menționează coruptibilitatea funcționarilor și unele lucruri, care numai datorit sistemului cu care s'a făcut memoriul au putut ajunge în acela. Toate acestea însă, precum am spus, privesc întreagă populația, nu numai pe minoritari. Poate nu în așa măsură, dar se găsește și în alte locuri tot ce se găsește la noi. Un distins membru al partidului maghiar din Ardeal a făcut odată interesante destăinuiri, în ce privește coruptibilitatea funcționarilor înainte de a fi aici stăpânire românească.

Precum vedem, nici nu rămâne fără răspuns, în aceasta materie, decât no. 11. p. I, unde reclamația însaș recunoaște, că n'are la mână lista doleanțelor specificate, deși i-s'a pus în vedere din partea reprezentanților bisericilor minoritare!

2. Școlile și învățământul.

Chestiunea aceasta acum, după legea învățământului particular, trecând printr'un aranjament nou, la care și-a avut rolul și intervenția Geneva, nu ne permite de a adăoga nimic la cele cuprinse în memoriu și în răspunsul guvernului. La tot cazul chestia școlară e pentru Biserici una dintre cele mai grave, dar tendința de statificare s'a pornit la noi deja sub stăpânirea maghiară; cu ocazia legii lui Apponyi din 1907. Marele bărbat al catolicilor Zichy Nándor, a spus-o într'un articol: „statul demult și-a pus mâna pe școlile noastre“.

Durere, că în chestia școlară nu minoritățile, ci bisericile românești au pierdut totul, căci lor li-s'au statificat învățătorii și acum un ordin „*idiot*“ ministerial pretinde, că nici

¹⁾ Constituția prevede absoluta libertate de presă și că nici un fel de măsură, care să restrângă aceasta libertate, nu va putea lua ființă. Cu toate acestea avem cenzură, avem cazul unui ziar românesc din Lugoj, care, pur și simplu, e pus în imposibilitate de a mai apare.

să nu se mai poată redeschide, ca școli confesionale, școlile gr.-ort. și unite române! (Chestia aceasta este încă deschisă! N. Red.).

3. Reforma agrară.

Aici de fapt li-s'a făcut minoritarilor, mai bine zis, neortodocșilor, multă nedreptate, pe care o ilustrează suficient cazurile reclamate și — răspunsul guvernului. Au fost expropriati peste măsura prevăzută de lege sau n'au fost împrietăriți în măsura prevăzută, pe când unor biserici ortodoxe inexistente, li-s'au dat pământuri. S'au luat și edificii, ceace nu prevede nici o lege. Răspunsul guvernului la nr.ii 1—24, 29—33, 35—39 și 41, e general, nu lămurește concret. La 40, și 46, nu s'a răspuns nimic.

Ce ar răspunde guvernul român, dacă din partea unei comisii americane i-s'ar reclama faimoasele cazuri cu bisericile noastre din Drăguș, Cib, Poiana Hamba, Gălăuțași; sau dacă ar fi luat la răspundere pentru Fondul Religionar catolic? Pentruce s'a menținut sub administrație separată Fondul religionar ortodox din Bucovina?

Pare cu totul verificat, că pe chestia împrietării bisericilor, s'a făcut un joc politic cu minoritarii și chiar nu demult cu ocazia tratativilor cu partidul maghiar în chestia alegerilor comunale; în aceeași zi o mare delegație de preoți minoritari s'a prezintat la Timișoara la dl prefect, cerând aranjarea chestiei cu împrietărirea bisericilor (Temesvári Hirlap 3. XII. 925).

Deosebit trebuie să atragem atențiunea asupra celor expuse sub No. 30. partea IV., *în ce privește denegarea ajutorului de stat la parohiile. cari n'au 300 suflete.* E o măsură care nu se bazează pe nici o lege și pe nici un principiu de echitate; nici nu se aplică, numai față de parohiile neortodoxe și aduce României mult rău.

4. Diverse.

În ce privește alte reclamații de ordin diferit, expuse la partea V., guvernul român își are răspunsul său. Numai la No. 9. nu se dă nici un răspuns, semn că Ministerul Iustitiei n'are ce răspunde. E interesantă chestia cu teologia unitară dela Cluj, singura pentru întreaga Ungaria veche, la care

acum nu se admit ascultători din Ungaria de azi. „Măsuri provizorii“ zice guvernul român și e posibil; dar era bine să se iee aceste măsuri față de indivizi dovediți, nu față de biserică întreagă. Toate țările se bucură, dacă au elevi din străinătate. Guvernul român interzice deoparte accesul străinilor la Academiiile noastre, iar pe catolici, cari ar dori să studieze la o facultate teologică, îi constrânge sau să frecven-teze facultățile ortodoxe sau să meargă în străinătate. Acasă nu le face facultate teologică!

*

Incheiem cu dorința de a vedea cât mai curând minoritățile noastre deplin mulțumite în cadrele statului român; iar politica religioasă a acestuia astfel îndrumată, ca mai pe sus de orice răspunsuri și lămuriri mai mult ori mai puțin diplomatice, faptele să astupe gura oricărei porniri de pogne-grire a României mari!

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Caracterul nu e un dar al naturii; este rezultanta unor deprinderi tari, câștigate prin muncă și devotament.

INSEMNAȚI.

Criza Socialismului. Cine dintre noi nu-și aminteste de zilele înfrigate din anul 1918, când în Germania și în Austria se prăbușeau idolii vechei concepții autocrate de stat? Cine dintre noi nu a urmărit cu deosebită pasiune mersul triumfător al revoluției socialiste în aceste țări? Părea atunci că evanghelia marxistă, care isbutise să câștige pentru ea pe muncitorii din țările germanice, se va împlânta victorioasă și în inimile muncitorimei din restul lumii.

Omenirea trecea printr'o criză grea de autoritate.

Populația europeană, în marea ei majoritate, supusă tuturor lipsurilor în decursul a cinci ani de războiu, era coaptă pentru o nouă concepție de stat. Marxismul, era religia în care masele muncitorești zăreau mântuirea. Triumful revoluției din Europa a însemnat triumful socialismului.

A însemnat însă și compromiterea lui definitivă. Astăzi, opt ani după război, putem spune cu inima împăcată: Socialismul, departe de a se fi arătat religia pe care o așteptau masele proletare, s'a arătat cu desăvârșire incapabil de a pune ordine în haosul politic și mai ales economic de pe glob. El a rămas ceea ce nimeni nu a negat: O teorie minunat expusă, ademenitoare prin simplitatea și aparenta adâncime a ideilor pe care le propovăduște. Dar socialismul nu a realizat nimic practic, nimic care să fi demonstrat puterea lui de a schimba orânduirea politico-economică. Dimpotrivă, conducătorii lui s'au ferit de a se angaja prea mult pe calea înfăptuirilor practice, de a căuta să realizeze idealul, socialist marxist, prin luarea asupra lor a răspunderilor. Pretutindeni și mereu, adepții marxismului s'au dat înapoi în fața răspunderilor, pentru a-și păstra intactă aureola teoretică, aureolă care ar fi plătit dacă încercările lor practice nu ar fi fost încununate de succes.

Tactica aceasta, justă în perioada antebelică, a dus la distrugerea credinței în socialism în perioada de după război. Milioane de muncitori fanatici așteptau dela conducătorii lor

izbăvirea — în orice caz îndreptarea actualei situații economice turburi, printr'o politică activă socialistă.

Această politică s'a manifestat însă în mod negativ, s'a rezumat numai la o critică a politicei active a claselor burgheze, ferindu-se de a se înfeoda în mod activ la conducerea statului. Rezultatul a fost o scădere aproape generală a prestigiului socialismului, o desiluzie completă în posibilitatea unei orânduiri socialiste.

Unul dintre cei mai de seamă propovăduitori ai socialismului, profesorul Robert Wilbrandt dela universitatea din Tuebingen se ocupă, în revista »Die Neue Rundschau« de criza socialismului. Și, în cuvinte simple, fără înconjur, acest adept convins al socialismului declară limpede: »Socialismul este corabia care se scufundă.

El n'a avut puterea de a se impune. El a pierdut iar masele de adepți pe care îi câștigase după prăbușire. Mai mult încă, interesul pentru el scade cu fiecare an. Credința care da socialismului putere și avânt, a pierit. Tineretul, care se îndrepta convins, în cete numeroase în spre mișcarea socialistă, nu mai are astăzi nici un interes pentru ea. Ce e mai interesant este că însăși massa muncitorească s'a arătat necoaptă pentru socialism iar conducătorii nu au fost nici ei mai buni. Karl Marx și teoria lui învechită a valorii au devenit astăzi o dogmă despre care se vorbește așa cum se vorbește despre Budha. Din starea de ofensivă, socialismul a fost silit la defensivă. Insași socialismul cooperativ a desinuzionet pe toată lumea. Muncitorul este indiferent, nu are pasiunea aceea fanatică a reformatorilor, nu are căldura care se cere oricărui adept al unei vieți noi.

Robert Wilbrandt sună clopotul de alarmă. Mișcarea cea mai uriașă dela începutul veacului al 20-lea, mișcarea dela care o omenire întreagă aștepta mântuirea, este pe cale de a se pierde. Pentru binele acestei omenire, Robert Wilbrandt e de părere că trebuiesc luate măsuri conservatorii care să oprească decadența socialismului. Mai întâi, trebuiesc conducători noi, cari să aibă frenezia apostolilor și puterea de sacrificiu a acestora. Apoi trebuiește o politică socialistă activă. Socialismul nu mai poate sta deoparte supărat, incapabil de a încheia pacturi politice, criticând veșnic și totuși cedând veșnic. El trebuie să aibă curajul de a participa la viața de stat de a-și asuma în

caz eventual răspunderea. Altfel, nu va trece multă vreme și socialismul va fi o doctrină moartă. Inzădar, pe eroare nu se edifică!

L. I.

*

Situația cooperativelor în Ardeal și Banat. Ne-am ocupat de situația precară a cooperativelor din Ardeal, Banat și părțile mărginașe, conchizând, că lipsa unei dezvoltări pe acest teren economic se datorește, nu atât mentalității poporului român, ci împrejurărilor de ordin istoric și mai ales politic trăind sub un regim unde întreaga noastră atențiune a trebuit să o concentrăm la menținerea și afirmarea naționalității românești contestată și amenințată de stăpânire, subordonând astfel cooperarea chestiunilor de ordin cultural și național.

Aceasta sub stăpânirea ungurească.

După Unire, n'am putea zice că n'a fost nici o inițiativă în acest sens, însă — dupăcum am mai spus și altădată — lipsa de pricepere și adesea reacredința conducătorilor cooperativelor, a grăbit mai mult lichidarea unei atât de importante probleme economice, decât promovarea ei.

Centrala în lipsa de oameni pricepuți n'a putut controla gestiunea fiecărei cooperative în parte, de aceea destrămarea multora a părut inevitabilă. Indată după război a pornit un entuziast curent pentru desrobirea economică, în unele locuri s'au amestecat însă și promisiuni de ordin electoral cari nu puteau fi satisfăcute, și cari deasemenea au contribuit întrucâtva la scăderea încrederii în binefacerea cooperativei.

Cam aceste erau în esență concluziunile noastre relativ la situația cooperativelor din Ardeal.

Răsfoind »Buletinul Muncii« an VII, No, 4—5—6, găsim întru toate verificate constatările noastre.

Aci însă mai găsim și câteva date prețioase relativ la dezvoltarea cooperativelor de producție și consum românești în Ardeal, a căror începuturi datează încă de prin anii 1873.

Propaganda pentru răspândirea acestor instituții s'a început de cercul »Solidaritatea« al institutelor de Credit Românești, în 1907, și s'a continuat de »Astra« din Sibiu, care mulțumită donației importante de 50.000 coroane a generosului Vasile Stroescu, întreprinde începând cu 1912 mai efectiv propaganda cooperatistă, în special în ce privește însoțirile de credit. Războiul din 1914 a întrerupt activitatea.

În ajunul războiului mondial găsim, că românii aveau 14 cooperative de consum cu 60 mii coroane capital și cu un număr de membri, variind între 80—130 de fiecare (B. M. pag. 170)

Când — după războiul din 1914 — Centrala a putut trimite agenți de control, acțiunea acestora a fost copleșită de noianul încurcăturilor de tot soiul de operații la adăpostul căroră conducătorii de rea credință dețineau sume importante.

Din bilanțurile încheiate (cu mari greutate) an de an se observa totuși (cu toată lipsa de conducători și de fonduri), că dezvoltarea cooperativei de consum și de producție prinde teren; astfel că la finele anului 1923 se aflau în Ardeal funcționând 401 cooperative, cu un număr de 56,334 membri, ceiace în mediu revine de unitate la 140 membri.

Capitalul efectiv vărsat de acești membri era de 12,108,060 lei, ceiace revine de cooperativă lei 30,196'66 și de societară 214'90 lei.

Fondurile de rezervă și prevedere atingeau suma de 2,266,506'10 lei; fondul pentru opere sociale lei 807.330'80, iar credite 29,850,016'39 lei.

Valoarea mărfurilor distribuite de aceste cooperative s'a ridicat la 219,312,199'75 lei.

După un an, adică la 31 Decembrie 1924 situația se reprezenta astfel:

Cooperative în funcțiune 423, cu membri înscriși 57,627. Capitalul vărsat era de lei 14,574,811'66, ceiace revine de cooperativă lei 34,455'82 și de societară 252'92 lei.

Fondurile de rezervă și prevedere se ridicaseră la 3,540,145'60 lei, iar fondul pentru opere sociale la lei 1,107,981'74. Credite acordate 29,850,016'39 lei.

Valoarea mărfurilor distribuite de aceste cooperative a fost de lei 206 mil. 989,793'36 (pag. 172).

În afară de cooperativele de consum în Ardeal au început să se răspândească și cooperativele forestiere, al căror rol este de o covârșitoare importanță pentru aceasta regiune, atât din punct de vedere social cât și național.

O altă ramură a cooperativei care se agită în Ardeal, în-deosebi în orașe, de către funcționarii și militarii români, sunt cooperativele pentru construirea de locuințe, despre a căror importanță am scris și noi în repetate rânduri.

Pentru propaganda cooperativelor în Ardeal s'au înființat în Ardeal două școli de contabilitate și educație cooperatistă. Una în Ludoșul de Mureș și alta în Lugoj.

Lipsurile de care suferă cooperăția în Ardeal se pot clasa, în lipsuri de ordin moral și material.

De primele nu ne vom ocupa, ele fiind inerente timpurilor de grele sbuciumări prin cari trecem.

Cu atât mai importante sunt cele de ordin material, pe cari le reproducem și noi (din B. M. pag. 173), și cari ușor ar putea fi înlăturate.

Ele sunt:

1. Mijloace financiare, insuficiente, Centrala Cooperativelor neavând fondurile trebuitoare pentru a aplica dezideratul: produsele direct dela producător la consumator.

2. Aprovizionarea făcându-se mai mult de pe piețele locale, pune cooperativele în stare de inferioritate față de negustori. Mulți delegați evită de a cumpăra mărfuri dela Centrală sau Federală, pentru că comerțul privat le face unele avantajii personale

3. Cooperativele forestiere nu-și pot transporta la timp materialul lemnos pe C. F. R. pe când alți comercianți obțin înaintea lor.

Soluționarea multelor neajunsuri nu este imposibilă, ea nu întâmpină nici chiar greutăți însemnate acolo, unde priceperea colaborează în mod intens cu bună credință.

Când însă vom putea vorbi și noi românii de o asemenea fericită colaborare?

MISCELLANEA.

Un poet al filosofiei religioase. Ocupându-se, în »Revue bleue« de personalitatea poetului Joseph Mèlon, André Thèrive face procesul inspirației filozofice a poetului, pe care o explică — spune el — prin rațiuni istorice.

Socrate, după cum se spunea odinioară, are meritul că coboară filozofia din cer pe pământ. Tot așa se poate spune despre romantism cu privire la poezie, pe care uneori a umanizat-o în mod excesiv. În Franța, în special, poezia a fost totdeauna intelectualistă. Sensibilul, sentimentul, cu tot aportul unor spirite admirate azi ca precursori, n'au avut o prea mare dezvoltare. Numai de un secol poezia a încercat să fie tradusă prin inimă, deoarece poezia filozofică a fost mai mult respectată decât iubită și decât, mai ales, practică. Incepând cu V. Hugo, ea a urmărit de altfel două drumuri opuse: aluziuni sau sugestii misterioase sau credința în vechea tradiție didactică. În cel dintâiu caz poezia n'are alt scop, decât frumuseța evocatoare; în al doilea, ea este slujitoarea teoriilor. După multe încercări se poate stabili că materia cea mai vie pentru poezie, este o filozofie care interesează în mod direct sentimentele omenești, încredere ori pesimism, bucurie sau tristețe. Într'un cuvânt adevărata poezie filozofică este, în sensul ei larg un fel de poezie religioasă.

Iată ce a voit să realizeze Joseph Mèlon în opera lui. Versurile lui cântă, sub diferite forme, utilitatea lumii imperfecte, pentru a prepara perfecțiunea ideală. Supunere în fața legilor divine, cari cer deodată multe morți și multe existențe, sanctificare a lucrurilor dureroase și efemere, acestea sunt temele lui favorite. Una din cele dintâi culegeri poartă inspirația suferinței păgâne și suferinței creștine. În acest scop, cuvântul vag capătă o semnificare precisă și bogată. Nici un alt poet n'a cântat mai bine, (»Soleils reviendront«) triumful eternității asupra timpului.

Prin stilul și inspirația lui, Joseph Mélon este în tot cazul mai mult decât un romantic, în sensul cel mai bun al cuvântului, este un simbolist.

Apropiat prin virtuozitate formală de Alfred de Vigny, Joseph Mélon rămâne, după părerea lui André Thérive, o personalitate dublă: un poet al inspirației înalte, care a corespuns unui ideal artistic și un poet mai familiar, o glorie didactică.

*

Organizațiunile profesionale trebuie să stea departe de politică. Uniunea sindicatelor din Cluj afiliată Internaționalei din Amsterdam, își mută sediul la București, unde întemeiază confederația generală a muncii, după modelul celei franceze.

Dreptul muncitorilor ca și al patronilor de a se organiza în sindicate profesionale, este un drept câștigat, care numai poate fi tăgăduit.

După legea Missir (1902) după legea dlui Orleanu (1909) și după legea de organizare a creditului și asigurărilor muncitorești (1912), nu se mai putea tăgădui dreptul muncitorilor de a se organiza în sindicate profesionale.

În sfârșit, legea sindicatelor profesionale din 1921 garantează persoanelor ce exercită aceeași profesiune, dreptul de liberă asociere, fără a mai avea nevoie de vre-o autorizare prealabilă și în acelaș timp reglementează obținerea personalității juridice. Condițiunile de obținerea personalității juridice au fost modificate prin legea Mărzescu (4924) care institue un control permanent al activității acestor asociații, indiferent de scopul ce ele urmăresc.

Pe baza legilor de mai sus s'au organizat sindicatele și s'au întemeiat diferitele federațiuni contopite astăzi în Confederațiunea generală a Muncii.

Pentruca această Confederație să-și poată atinge scopul, trebuie să se fie cât mai departe de luptele politice. Imixtiunea politicei în mișcarea muncitorească n'a făcut decât să deservească pe muncitori ajutând doar ascensiunea câtorva, spre situațiuni nesperate.

Câți negustori veniți cu boccelele din Galiția ori Constantinopol, au ajuns astăzi la noi traficanți de democrație cu salarii princiare și cu proprietăți de milioane!

Dacă acești negustori de mărunțișuri democratice n'ar împuia capul muncitorului cu fantazii ideologice, desigur că muncitorimea ducând lupta numai pe terenul economic, muncind intens — ar ajunge mai repede la o stare înfloritoare.

Dealtfel, sindicaliștii puri, au condamnat totdeauna amestecul politicii în mișcarea muncitorească (Léon Jouhaux în *Le syndicalisme et la C. G. T.*) și în acest scop congresul dela Limoges (1895) a casat Confederația generală a Muncii (*Confédération générale du travail C. G. T.*).

»Jaurès și Vaillant — scrie d. Dubreuil pătrunzând sensul profund al acțiunii muncitorești și necesitatea autonomiei ei complete, au fost considerați eretici de către socialiști. Astăzi se pare că nimeni dintre aceștia, nu-i mai urmează; iar în locul lor s'a instalat un fel de demimond socialist, care se servește de clasa muncitorească ca de trambulină, menită să-i ridice până la cele mai înalte funcțiuni în Stat (*L'Information sociale* — Decembrie 1922).

Avis social democraților noștri, cari și-au introdus agenți de legătură, în comitetul de conducere al Confederației generale a muncii, din România.

La congresul corporativ din Tours C. G. T. invită organizațiunile muncitorești, să se ție departe de orice acțiune politică.

Tot d. Dubreuil scrie: Sindicalismul nu este socialist, cel puțin în sens doctrinar și politic.

Muncitorii își îndreaptă acțiunea lor în domeniul economic, fără să știe că este socialistă, și fără să caute o concordanță cu mijloacele și scopurile socialismului politic.

Confederația generală a muncii, deveni un organism puternic, agresiv, totdeauna gata de luptă contra Statului și contra patronatului scrie d. Antoine de Tarlé (*Revue des deux Mondes* 1925.)

În anul 1920, intrând în funcțiune comitetul executiv al internaționalei a III-a (de fapt partidul comunist rus), se produce separația de Amsterdam, și organizațiile muncitorești sunt invitate să se supună internaționalei comuniste.

Confederația generală a muncii (C. G. T.) simțindu-se amenințată direct, luă contraofensiva. Iar congresul din Lille, alianța cu partidul comunist.

Acest partid, a creiat Confederația generală a muncii unitară (C. G. T. U.) în Decembrie 1921, — după un congres

ținut la Paris — ai cărei emisari în România sunt conducătorii sindicatelor unitare.

Cu toată doctrina afișată D. G. T. a urmărit totdeauna scopuri politice. Astfel sindicalismul a intervenit adese pe lângă guvernul francez, în chestiuni care nici pe departe, nu privesc interesele muncitorilor; a protestat contra aplicării planului Dawes, etc. Aceste preocupări au deturnat întrucâtva federația franceză dela opera de îmbunătățire a condițiilor de viață ale muncitorilor.

»Absorbită în luptă C. G. T. n'a înțeles — scrie d. Antoine de Tarlé — că rolul sindicatului nu este să servească numai interesele imediate ale aderenților săi, ci să contribuie la prosperitatea industriei căreia îi aparține. Ea nu poate face mai mari servicii muncitorilor, decât demonstrându-le conexitatea intereselor lor particulare cu ale profesiunii, ale proletariatului și ale țării.

Rămâne de văzut, cum vor înțelege întemeietorii Confederației generale a Muncii din România, interesele muncitorimeii și ale asociației pe care au creat-o. C. A.

*

Țara aurului și a comorilor. Intr'o lucrare de curând apărută, d. dr. Coriolan Petranu, profesor de istoria artelor la universitatea din Cluj, publică o serie de date asupra bogățiilor artistice ale Transilvaniei, care din cele mai vechi timpuri a fost țara aurului și a comorilor.

Despre bogăția acestui ținut istoria are multe pagini.

Sf. Bernard numește Ardealul »țara aurului«, Benkő relatează că la Abrud un țaran a găsit un bulgăre de aur în valoare de 1600 galbeni. În 1591 s'a găsit un bulgăre de aur în formă de coif, în valoare de 800 galbeni. La muzeele de istorie naturală din Viena și Graz cei mai mari bulgări de aur sunt din Transilvania.

În afară de legendele păstrate în popor, există și păreri emise de specialiști, că Darius ar fi început războiul cu Scitii din cauza minelor de aur din Transilvania și tot astfel că Grecii au avut relații comerciale cu Ardealul tot din cauza aurului.

Tot aurul ar fi atras pe Romani în Dacia.

D. Petranu ne arată că nu numai bogăția în aur, dar și cea artistică a Transilvaniei este lăudată.

Arta preistorică a lăsat aci urme numeroase.

Epoca neolitică și a bronzului în această provincie a dat dovezi de o dezvoltată artă cu caracter local.

După Hoernes, dintre toate țările citra-geice, Banatul de astăzi merită premiul în ce privește ceramica din epoca bronzului. Dacia nu a fost lipsită de comori de artă înainte de stăpânirea romană. O parte a comorilor lui Decebal este reprezentată într'un relief al columnei lui Traian din Roma; ele constau din obiecte de artă industrială de o înaintată tehnică. Stăpânirea romană a lăsat în Transilvania foarte multe rămășițe culturale și artistice de o mare importanță pentru noi.

Epoca migrațiunii popoarelor în Transilvania și Banat a lăsat monumente de artă și argint unice, cum sunt tezaurele dela Sân Nicolaul mare, Șimleul Silvaniei, Cioara, Apahida. Primele secole ale dominațiunii maghiare dacă au lăsat prea puține urme artistice, ele devin mai numeroase după colonizarea sașilor. Sub Ludovic cel Mare începe o înflorire a aurăriei în a doua jumătate a secolului al XIV, care a lăsat opere de artă remarcabilă, nu numai din punctul de vedere al provinciei, ci și dintr'unul mai general, de exemplu lucrările fraților Martin și Gheorghe din Cluj.

Ludovic cel Mare ridică comerțul artei industriale prin aceea, că îi deschide în 1379 drum liber spre orient și occident. Înflorirea artelor industriale continuă în școala care urmează și-și ajunge apogeul în secolele XVI—XVII. Agrafe, brăuri, cupe, ibricuri, cane, pahare, lavoare, farfurii și bijuterii de aur și argint s'au fabricat în mare număr și cu o varietate extraordinară; ele erau răspândite dela familiile princiare până la familiile burgheze, în catedrală și în bisericile dela țară.

La Cluj cunoaștem, în două secole patru sute de giuvaergii; la Sibiu, în zece ani nouăzeci de giuvaergii. În afară de aceste două centre, Brașovul, Sighișoara și Alba-Iulia au o viață artistică înfloritoare. Bogăția în aurărie se constată din numeroase testamente, foi de zestre, inventare. Gavril Bethlen avea, spre pildă 450 pahare de aur și alte metale. Mihail Apaffy a lăsat cincizeci de lăzi cu comori de artă industrială. Comorile ce le-a adus din Ardeal Costalde au ocupat cincizeci de camioane.

Cauzele acestei înfloriri a artei industriale și aurăriei sunt multiple; în afară de bogățiile în metale prețioase a provinciei, ăscușința meseriașilor sași, iubirea luxului, bunăstarea și hărnicia faimoasă a ardelenilor, cauze practice cum este recompensarea

serviciilor aduse prin daruri care formau o avere sigură în caz de nevoie, ușor de transportat și de topit pentru a bate monede.

Ca argument istoric se poate aduce separarea și independența Ardealului, dela 1542 până la 1690, ca principat, după ce mai înainte, prin uniunea dela 1437 se întărise ideea separatismului. Această separare de Ungaria a creat o viață politică, intelectuală și artistică ardeleană, în care artiștii sași au avut partea principală. Din timpurile cele mai vechi smalțul combinat cu filigrane este considerat ca »smalț ardelean« întrebunțând numai motive vegetale. Deși în ultimele decenii ale secolului trecut s'au adus dovezi că acesta nu este o invenție a artei ardelenе, totuși el formează o notă caracteristică a aurăriei ardelenе și a fost în Ardeal mai răspândit ca oriunde.

Și cu toate acestea, din comorile de artă ale trecutului Ardealul nu mai are aproape nimic, fiindcă cele mai multe au fost distruse s'au înstrăinate. Ceeace vedem astăzi în muzeele ardelenе nu poate oferi decât o prea palidă icoană a bogăției artistice. Comorile de metal prețios au fost sfărâmate sau topite pentru a fi transformate în monedă, iar celelalte bogății au dispărut cu timpul luând alte drumuri.

IN LOC DE CRONICĂ.

Drepturile studiului religiei în licee și noua reformă a învățământului. Proiectul dlui ministru al instrucției privitor la reforma învățământului secundar, de care ne ocupăm și în primul nostru articol, a deșteptat și preocuparea altora asupra problemei învățământului religios din școlile secundare.

Dintr'un articol publicat în gazeta «Cuvântul», cu titlul pus în fruntea acestor șire și iscălit de *preotul Valeri* *Lordăchescu*, profesor Iași — spicuim și noi cele de mai jos, remarcând argumentația corectă și serioasă, în favorul tezei studiului religiunii.

«Sentimentul religios, obiectivul studiului religiei — este un produs natural și spontan al sufletului omenesc, răsărind din adâncimile lui cu o necesitate ineluctabilă; el este susceptibil de a fi cultivat și dirijat, într'o direcție sau alta, bună sau rea. În nici un caz tendința de a-l extirpa, nu poate fi recomandabilă, întru cât ca orice putere naturală el nu poate suferi comprimarea distrugătoare, fără să reacționeze prin exploziuni, care poartă în ele puterea nimicitoare a elementelor naturii.

Și în definitiv, care poate fi rațiunea mărturisită ori nu a acestei tentative de a se înăbuși această neprețuită bogăție sufletească, pe care natura a așezat-o în straturile cele mai profunde ale sufletului omenesc? De unde dorința de a secătui acest nesfârșit te-

zaur de energie sufletească, pus cu atâta dărricie de către Providență în sufletele noastre, ca o compensație pentru toată nimicivicia și mărginirea plăpândeii noastre naturi omenesti?

Nu se poate da altă explicație porinței aceștia, decât dorința de a se imprima sufletelor o formațiune determinată de o concepție despre lume și viață, care nu se armonizează cu sugestiunile sentimentului religios.

Eu contest, că o concepțiune elaborată prin reflexie, n'ar avea dreptul să prelucreze și să fasoneze în mod critic, materialul brut pe care ni-l înfățișează psihologia sentimentului religios

Dar în acest caz, să avem iertare, noi n'avem nici un motiv să ne nclinaăm fără rezerve în fața unei anumite concepțiuni, care pare dominantă în cultura noastră și care în construcția sa, ori face abstracție total de realitatea și valoarea acestui sentiment, ori îl mutilează pur și simplu.

Să ni se îngăduc această rezervă, că cu atât mai mult, cu cât această modă culturală a început de mult să fie părăsită de o bună parte din lumea gânditoare a țărilor apusene.

Și dacă e vorba de o concepție, apoi și religia în sine, oricare ar fi ea, sub anumită latură privită, nu este decât o concepție, o încercare de explicare a lumii și a vieții, având însă nediscutata superioritate, că chiar în

forma ei cea mai rudimentară, ține seamă de datele sentimentului religios a experienții religioase...

Doctrina în religie, concepția despre viață și lume, este rezultatul acțiunii exercitate de elementul intelectual asupra întregului complex psihic religios.

Recunoscând deci dreptul unei concepții de a controla critic și de a aprecia materialul brut înfățișat nouă de sentimentul religios, n'avem nici o rațiune, să preferim pe aceea, care ignorează ori mutilează acest material, ci pe aceea, care se inspiră dela această incontestabilă realitate psihică.

Ori tocmai această operație o îndeplinește în genere religia. Ea elaborează reflexiv ceea ce sentimentul religios produce în mod spontan.

...Religia creștină în doctrina sa, în concepția sa despre lume și viață, oferă în plus cea mai puternică garanție în faptul revelațiunii.

Dar și independent de această garanție, care nu este pe placul multora, concepția creștină, evident bine cunoscută și bine înțeleasă, poate răspunde cu succes nu numai nevoilor naturale ale inimii omenești, nu numai nevoilor imperioase ale vieții sociale, dar și celor mai pretențioase necesități critice ale minții cultivate și gânditoare

În orice caz, unei concepții care ar tinde la nimicirea sentimentului religios, biserica creștină are dreptul să opună concepția și doctrina sa, care este o prelungire naturală a acestui sentiment.

Biserica zic, are acest drept și ține cu ultima tărie, ca el să fie respectat în școală. Pentru ce?

Pentru că în concepția sa, prin doctrina sa Biserica afirmă un adevăr metafizic; prin acest adevăr satisface o trebuință a sufletelor, aducând o an-

corare puternică de liniște și încredere, în sbuciumul chinuitor al sufletului omenească bătuit de patima scepticismului în gândire, a pesimismului în simțire și a nihilismului în acțiune.

Pentru că ea este perfect conștientă, că sentimentul religios nu numai că este un fenomen natural, dar că cultivat prin religie el este de o necontestată utilitate individului și societății; că nimicirea ori neglijarea acestei bogății sufletești pe lângă că însemnează o mutilare a sufletului omenească, pe care nimeni n'are dreptul s'o săvârșească, dar ar produce o reacțiune anormală a acestei puteri, printr'o revărsare torențială a superstiției, care în mod fatal va invada sufletele, primejduindu-le sănătatea morală și amenințând ordinea socială; pentru că ea este depozitara unei doctrine pe care are dreptul și datoria să o predice oriunde și deci în școală; pentru că ea având răspunderea educației poporului românesc, nu poate fi împedată de a și îndeplini această datorie în locul și timpul cel mai indicat, în școală; pentru că ea apreciază, că cel mai bun remediu al crizei morale care ne bântuie, este împlântarea în conștiinți a concepției creștine; pentru că disciplina religioasă și morală pe care învățământul religiei o imprimă generațiilor tinere ale neamului nostru, pe lângă că nu contrastează întru nimic cu cultura modernă, pe care Biserica o apreciază și stimează, dar garantează în suflete respectul sentimentului național, temelie Statului...

Nu ignorăm, că sunt țări, care au scos din școlile publice învățământul religios; dar să nu se uite, că pricina n'a fost decât neînțelegeri de ordin politic între Stat și Biserică... să nu se uite deasemenea, că în acele țări Biserica prin școlile sale proprii atrăgând o foarte mare parte din popu-

lația școlară și exercitând prin elemente perfect pregătite o înrăurire în familii, rezultatul dezastruos din punct de vedere moral, care și fi trebuit să urmeze a fost înlăturat.

Și venind vorba de țări străine care au scos din școlile publice învățământul religiei să nu uităm două lucruri:

1. Toată această politică școlară a fost înfăptuită de partidele politice de extremă stângă și numai cine vede în politica aceasta extremistă, evoluția fatală a societăților omenеști poate subscrie la toate metodele ei. Pentru cine admite însă că revoluția se realizează și în zigzag exemplele acestea nu sunt hotărâtoare.

2. Că experiența recentă a două țări: Italia și Germania, poate să ne slujească de învățământ în această materie, dacă condițiile noastre proprii de viață nu sunt suficiente, casă ne inspire soluții la nevoile noastre sufletești.

Germania prin constituția dela Weimar, alcătuită sub presiunea forțelor revoluționar-comuniste, a înființat pentru întreg imperiu un învățământ unitar și laic, cu excluderea învățământului religios. Care-i rezultatul? Această dispoziție, deși constituțională a provocat o reacțiune atât de puternică din partea bisericilor și a părinților, încât articolul respectiv din constituția germană a rămas literă moartă iar școala germană a redevenit școală confesională cu respectarea complectă a învățământului religios (Vezi: «La Religion dans L'Allemane d'aujourd'hui» de Raoul Patry).

În Italia, Ministrul Instrucției Generale, prin o circulară a sa din 1923 asupra învățământului religios scrie: „Pentru noi învățământul religios este principalul fundament al sistemului de educație publică și a întregii restau-

rări a spiritului italian. Religionea are o importanță formatoare de primul ordin în spiritul copiilor».

Prin decretul regal din 1 Octombrie 1923, religia devine învățământ obligatoriu în toate școlile primare iar prin un decret din 30 Aprilie 1924 s'a acordat dreptul religiei în toate liceele de stat. (Vezi «Nouvelles religieuses», No. 9 din 1 Mai 1926).

Poate nu-i fără interes a adăoga, declarația făcută de Mussolini la Vicența în 24 Septembrie 1924 după eșirea din biserică, pentru a caracteriza spiritul ce domină în Italia în privința religioasă.

»Am intrat în biserică zice Mussolini și am îngenunchiat la Altar, nu pentru a aduce un omagiu exterior religiei statului, ci din convingere intimă, căci eu cred, că un popor nu poate ajunge mare, puternic și conștient de destinul său, dacă nu practică religia, dacă nu consideră religia ca un element esențial al vieții sale private și publice». (Ibidem).

Iată limbajul ținut într-o țară, în care biserica nu este instituție de stat iată dispoziții școlare în țări de o cultură mai veche de cât a noastră. Cum să nu rămâi cel puțin nedumerit, când printr-o lege de stat se garantează bisericii învățământul religios obligatoriu în toate școlile publice și particulare iar prin altă lege, se face acest învățământ iluzoriu, aruncându-l cu dispreț în cursul inferior?

A sentimentul, că creindu-se acestui învățământ o situație precară, nu se face aceasta din considerația, că natura lui extrem de delicată, reclamă puteri externe selecționate, care în parte lipsesc, ci că mare parte din lumea noastră intelectuală, este stăpânită de prejudecata, că religia în sine n'are ce oferi unei conștiinți cultivate. Așa se și explică, pentru că în

proiectul de lege actual religia este în cursul inferior, când copilul are în școală un rol mai mult receptiv. Biserica însă, apreciază că studiul religiei, implicând cele mai profunde și mai delicate probleme ale culturii și conștiinței omenești, nu poate fi făcut serios și temeinic de cât în cursul superior, când dezvoltarea mintală a elevilor permite pătrunderea acestor probleme. Chiar dacă în religie cineva n'ar vedea de cât o simplă concepție despre lume, ca oricare alta, ea totuși are dreptul, să se afirme și să se propue elevilor în cursul superior.

Ca să nu se răpească bisericii umilindu-o, dreptul de ași afirma doctrina, în care ea crede și pe care o ia în serios și să nu se lipsească ge-

nerațiile tinere de acest gen de cunoștinți, care alimentează necurmat cele mai înalte idealuri; să nu se răpească generațiilor tinere această incomparabilă putere educativă, care dă fermitate gândirei, ferind-o de boala paralizantă a scepticismului. dă directivă voinții, diriguind-o spre virtute și inspiră inimii cele mai nobile simțiri.

Avem o supremă datorie, umanitară, creștină și națională, să scăpăm generația de azi și pe cele viitoare de contagiunea crizei morale de azi. Biserica își are partea sa în această nobilă întreprindere și reclamă stăruitor, să nu fie oprită de a lucra cu mijloacele sale cele mai nimerite, între care este și învățământul religios în toate școlile și în toate clasele.* (x)

